

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ЗДОРОВ'Я, ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ
Кафедра фізичного виховання і педагогіки спорту

Дорофєєва Тетяна Володимирівна

здобувач групи ФВб-1-22-4.0.д

**МОТИВАЦІЯ УЧНІВ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО
ЗАНЯТЬ КОМБІНОВАНИМ ТУРИЗМОМ**

кваліфікаційна робота

здобувача вищої освіти

першого (бакалаврського) рівня

зі спеціальності 017 – Фізична культура і спорт

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри
фізичного виховання
і педагогіки спорту

Тімашева О. В. _____

Протокол засідання кафедри №8

«08» травня 2026 р.

Науковий керівник:

к.н.ф.в., доцент

Головач І.І.

Київ 2026

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО ЗАНЯТЬ КОМБІНОВАНИМ ТУРИЗМОМ	7
1.1. Теоретичні засади мотивації учнів старшого шкільного віку до занять комбінованим туризмом	7
1.2. Вплив воєнного стану на зміст та організацію навчального процесу школярів.....	17
1.3. Виклики та проблеми щодо мотивації учнів старшого шкільного віку до занять комбінованим туризмом.....	21
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	27
2.1. Методи дослідження.....	27
2.1.1. Аналіз науково-методичної літератури та інформативних даних мережі Інтернет.....	28
2.1.2. Соціологічний метод	28
2.1.3 Методи математичної статистики.....	29
2.2. Організація дослідження.....	29
РОЗДІЛ 3. ДІАГНОСТИКА ОСОБЛИВОСТЕЙ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО ЗАНЯТЬ КОМБІНОВАНИМ ТУРИЗМОМ	31
3.1. Результати анкетування учнів старшого шкільного віку щодо мотивації до занять комбінованим туризмом.....	31
3.2. ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ	55
Висновки до розділу 3.....	55
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ	61

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується одночасним впливом соціокультурних трансформацій, цифровізації освітнього середовища, змін у способі життя молоді та викликів воєнного часу. У цих умовах особливої уваги потребує проблема формування стійкої внутрішньої мотивації учнів старшого шкільного віку до різних видів фізкультурно-оздоровчої діяльності, зокрема до занять комбінованим туризмом. Старший шкільний вік є періодом активного особистісного самовизначення, професійної орієнтації, становлення ціннісних орієнтацій і життєвих пріоритетів, що визначає специфіку мотиваційної сфери учнів та потребує науково обґрунтованого педагогічного впливу.

Комбінований туризм як інтегрований вид туристично-спортивної діяльності, що поєднує елементи пішохідного, водного, лижного та інших видів туризму, має значний освітній, виховний і здоров'язбережувальний потенціал. Він сприяє розвитку фізичних якостей, формуванню волевих рис, навичок командної взаємодії, відповідальності, самостійності, здатності до прийняття рішень у складних умовах. Водночас у сучасній освітній практиці спостерігається тенденція до зниження рівня рухової активності старшокласників, посилення впливу цифрових форм дозвілля, підвищення академічного навантаження, що негативно позначається на зацікавленості учнів активними видами діяльності. У таких умовах проблема мотивації до занять комбінованим туризмом набуває особливої актуальності. Додатковим чинником, що впливає на мотиваційну сферу учнів, є соціальна нестабільність та психологічне напруження, зумовлені воєнним станом. Підвищений рівень тривожності, обмеження можливостей для організації позаурочної діяльності, зміни в освітньому процесі (дистанційні та змішані формати навчання) актуалізують потребу у пошуку ефективних засобів підтримки фізичного та психоемоційного стану учнів. Комбінований туризм виступає не лише як

форма фізичної активності, а й як засіб емоційної розрядки, соціальної інтеграції та формування стійкості до стресових чинників. Проте реалізація його потенціалу безпосередньо залежить від рівня сформованості мотивації учнів до участі в такій діяльності.

У науково-педагогічному дискурсі зростає інтерес до проблем формування внутрішньої мотивації до здорового способу життя, розвитку позакласної діяльності спортивно-туристичного спрямування, упровадження компетентнісного підходу в освітній процес. Водночас питання мотивації саме учнів старшого шкільного віку до занять комбінованим туризмом потребує подальшого теоретичного осмислення та практичного обґрунтування. Необхідність системного аналізу соціально-педагогічних, особистісних і організаційних чинників, що впливають на формування інтересу до цього виду діяльності, зумовлює вибір теми дослідження.

Мета роботи визначення особливостей формування мотивації учнів старшого шкільного віку до занять комбінованим туризмом.

Завдання роботи:

1. Провести аналіз науково-методичної літератури з формування мотивації учнів старшого шкільного віку до занять комбінованим туризмом.

2. Визначити фактори що впливають на формування мотивації учнів старшого шкільного віку до занять комбінованим туризмом.

3. Розробити практичні рекомендації щодо шляхів підвищення рівня мотивації школярів у після воєнний час в Україні до занять комбінованим туризмом.

Для розв'язання визначених завдань та досягнення мети дослідження використовувався комплекс загальнонаукових методів: аналіз науково-методичної літератури, соціологічний метод (анкетування), метод математико-статистичної обробки даних.

Об'єкт дослідження: фізична культура учнів старшого шкільного віку.

Предмет дослідження: основні чинники, що перешкоджають участі учнів старшого шкільного віку до занять комбінованим туризмом.

Практична значущість дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів для вдосконалення організації туристично-спортивної роботи в закладах загальної середньої освіти, розробки програм і методичних рекомендацій щодо формування стійкої мотивації старшокласників до занять комбінованим туризмом, а також підвищення ефективності виховної та здоров'язберезувальної складової освітнього процесу.

Структура роботи. Наукова робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (34 найменувань), таблиць, рисунків та додатків. Загальний обсяг роботи – 65 сторінки, з них 55 сторінки основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО ЗАНЯТЬ КОМБІНОВАНИМ ТУРИЗМОМ

1.1. Теоретичні засади мотивації учнів старшого шкільного віку до занять комбінованим туризмом

Старший шкільний вік характеризується інтенсивними біологічними, когнітивними, емоційно-вольовими й соціальними змінами, що зумовлюють якісну перебудову структури особистості. У цей період відбувається активне становлення самосвідомості, формування життєвих планів, розвиток світоглядних позицій, ціннісних орієнтацій та професійне самовизначення. Юнаки дедалі чіткіше усвідомлюють власну індивідуальність, прагнуть до самореалізації та визначення свого місця в системі суспільних відносин. Аналіз вікових особливостей розвитку особистості у старшому шкільному віці дає підстави стверджувати, що центральним новоутворенням цього періоду є самовизначення. Воно охоплює не лише професійний вибір, а й особистісне, моральне та соціальне самоствердження. Юнаки активно шукають відповіді на питання про сенс життя, власні можливості, життєві перспективи та способи досягнення поставлених цілей. У процесі самовизначення відбувається інтеграція уявлень про себе з вимогами соціального середовища. Формується образ «Я в майбутньому», який поєднує професійні наміри, очікування щодо соціального статусу, матеріального добробуту та особистісної реалізації.

Професійне самовизначення набуває провідного значення. Юнаки зіставляють власні здібності, інтереси та схильності з вимогами різних сфер діяльності, аналізують освітні можливості, планують подальший навчальний маршрут. Важливу роль відіграє профільне навчання, яке створює умови для поглибленого вивчення окремих дисциплін і формування первинних професійних компетентностей. Саме в цей період відбувається перехід від

ситуативних інтересів до більш стійких професійно орієнтованих мотивів, що визначають спрямованість діяльності та життєву позицію.

Важливою складовою розвитку особистості старшокласників є формування ціннісних орієнтацій. У ранній юності відбувається їх систематизація та ієрархізація. Якщо раніше поведінка значною мірою визначалася зовнішнім контролем і впливом значущих дорослих, то в старшому шкільному віці зростає роль внутрішніх регуляторів. Юнаки усвідомлено приймають або переосмислюють моральні норми, соціальні установки, культурні традиції. Вони формують власну позицію щодо суспільних процесів, національної ідентичності, громадянської відповідальності. Ціннісно-сміслова сфера стає основою саморегуляції поведінки та прийняття життєво важливих рішень.

Розвиток рефлексії є ще одним ключовим новоутворенням юнацького віку. Рефлексія проявляється у здатності до самоаналізу, усвідомлення власних мотивів, оцінювання вчинків і прогнозування їх наслідків. Юнаки здатні до внутрішнього діалогу, критичного осмислення соціальних явищ і власного досвіду. Розширення когнітивних можливостей, зокрема розвиток абстрактно-логічного та теоретичного мислення, сприяє поглибленню рефлексивних процесів. Разом із тим підвищена рефлексивність може супроводжуватися сумнівами, внутрішніми суперечностями, переживанням невизначеності майбутнього. Тому педагогічна підтримка має бути спрямована на формування адекватної самооцінки, позитивної Я-концепції та впевненості у власних силах [18].

Когнітивна сфера старшокласників характеризується здатністю до оперування складними поняттями, узагальненнями та гіпотетичними конструкціями. Юнаки демонструють уміння аналізувати, синтезувати інформацію, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, аргументовано відстоювати власну позицію. Зростає рівень самостійності в навчальній діяльності, формуються навички планування, самоконтролю та

самооцінювання результатів. Пізнавальні інтереси набувають вибіркового характеру, що безпосередньо пов'язано з професійними намірами.

Емоційно-вольова сфера також зазнає якісних змін. Емоції стають більш глибокими та диференційованими, зростає здатність до їх усвідомлення та регуляції. Важливого значення набувають міжособистісні стосунки з ровесниками, формуються більш зрілі форми дружби, партнерства, відповідальності. Юнаки прагнуть автономії, водночас потребуючи підтримки та визнання з боку значущих дорослих. Розвиток вольових якостей сприяє досягненню поставлених цілей, однак може ускладнюватися впливом соціального тиску чи невизначеності професійного вибору [16].

Провідна діяльність у старшому шкільному віці трансформується з власне навчальної у професійно-орієнтовану та соціально-активну. Навчання перестає бути самоціллю і сприймається як засіб досягнення майбутніх життєвих перспектив. Юнаки дедалі більше орієнтуються на результати, що мають значення для подальшого вступу до закладів вищої освіти або початку професійної діяльності. Зміст навчальної діяльності набуває особистісного сенсу, зростає мотивація досягнення, самореалізації та самоствердження [14].

Паралельно розширюється сфера соціальної активності. Старшокласники беруть участь у громадських ініціативах, волонтерських проєктах, учнівському самоврядуванні, що сприяє розвитку лідерських якостей, комунікативної компетентності та відповідальності за спільну справу. Соціально-активна діяльність стає важливим чинником формування громадянської зрілості та готовності до виконання соціальних ролей у дорослому житті.

Отже, старший шкільний вік є періодом інтенсивного особистісного становлення, що характеризується формуванням самосвідомості, системи ціннісних орієнтацій, розвитком рефлексії та професійного самовизначення. Трансформація провідної діяльності у професійно-орієнтовану та соціально-активну відображає зростання відповідальності, самостійності й готовності юнаків до входження в доросле життя. Психолого-педагогічний супровід у цей

період має забезпечувати умови для усвідомленого вибору життєвого шляху, підтримувати розвиток індивідуальних здібностей та сприяти формуванню зрілої, соціально відповідальної особистості.

Феноменологія та змістове наповнення поняття «комбінований туризм» у сучасному науковому дискурсі розглядаються в контексті інтеграції фізкультурно-оздоровчої, туристсько-спортивної та освітньо-виховної діяльності. У працях В. Абрамова, С. Дятленка, М. Ячнюк, О. Андрєєвої, В. Арєф'єва, Т. Арутюнової, С. Андрусенко, О. Бойка, Т. Колесника, В. Кравченка, простежується тенденція до трактування комбінованого туризму як комплексної форми туристсько-спортивної діяльності, що поєднує різні види пересування та способи взаємодії з природним середовищем у межах єдиної освітньо-рекреаційної системи.

У працях А. Парфіненка активний туризм визначається як організована форма рухової діяльності, що передбачає подолання природних перешкод із використанням фізичних зусиль та спеціальних навичок. Дослідник акцентує увагу на методиці підготовки студентів туристичних спеціальностей до практичної діяльності, розглядає структуру маршрутів, техніку безпеки, організаційні засади проведення походів [29].

О. Андрєєва у монографії «Фізична рекреація різних груп населення» (2014) трактує активний туризм як складову фізичної рекреації, спрямовану на відновлення працездатності, зміцнення здоров'я та підвищення якості життя. У співавторстві з В. Арєф'євим у праці «Практикум учителя фізичної культури» (2021) дослідники розглядають туризм як інтегрований засіб фізичного виховання, що поєднує рухову активність, виховний вплив і формування життєво важливих компетентностей [7].

Т. Арутюнова (2021) визначає туризм як інструмент формування особистості школяра, підкреслюючи його виховний потенціал у розвитку самостійності, відповідальності та ціннісних орієнтацій. С. Андрусенко (2020) розглядає туристичну діяльність як засіб фізичного виховання молоді,

акцентує увагу на її впливі на фізичну підготовленість і мотивацію до здорового способу життя [6].

С. Бобровник (2021) досліджує роль пішохідного туризму у формуванні екологічного мислення учнів, визначаючи його як практико-орієнтовану форму екологічної освіти [9]. О. Булашев (2020) аналізує історичні аспекти розвитку пішохідного туризму в Україні, розкриваючи еволюцію його організаційних форм [10]. О. Бейдик (2019) зосереджується на методиці організації туристичних походів у школах, визначаючи туризм як структурований педагогічний процес із чіткою поетапною підготовкою [8].

І. Головач (2019) обґрунтовує педагогічний потенціал туристичних походів у старшій школі, розглядаючи їх як засіб розвитку соціальної зрілості. Визначає туризм як форму оздоровчої діяльності, що інтегрує фізичне навантаження, рекреацію та психологічне відновлення [12]. О. Голуб (2020) розробляє методичні рекомендації щодо організації короткотривалих походів, акцентуючи увагу на вікових особливостях школярів [13]. В. Дехтяр (2021) трактує активний відпочинок як педагогічно організовану форму дозвілля, що поєднує фізичну активність із виховними завданнями [15]. М. Кляп (2020) досліджує туристичні стежки України як ресурс освітнього краєзнавства [19]. І. Дубович (2019) обґрунтовує фізичне виховання як основу підготовки учнів до пішохідного туризму [17]. М. Мальська (2020) у підручнику «Основи туризму» визначає туризм як багатофункціональну систему, що поєднує рекреаційний, освітній та спортивний компоненти [20].

Визначення терміну «комбінований туризм» ґрунтується на інтегративному підході. Йдеться про таку організацію туристської діяльності, за якої в межах одного маршруту або програми поєднуються пішохідний, водний, лижний, велосипедний, гірський та інші види туризму. Ключовою ознакою є не механічне додавання окремих елементів, а їх змістовна взаємодія, що забезпечує цілісність педагогічного впливу. У цьому контексті комбінований туризм виступає як багатокомпонентна система, де фізичні

навантаження, пізнавальні завдання, комунікативна взаємодія та рекреаційні чинники функціонують у взаємозв'язку [22].

Пішохідний туризм у структурі комбінованого виконує базову функцію просторового орієнтування, розвитку витривалості, формування навичок автономного пересування. Водний туризм доповнює його специфічними вміннями керування плавзасобами, командної координації дій, підвищеної уваги до безпеки. Лижний туризм забезпечує розвиток координаційних здібностей, адаптацію до складних кліматичних умов, формування вольових якостей. Поєднання цих видів створює багатовекторний освітній простір, у якому кожен компонент посилює інший, формуючи синергетичний ефект [24].

Змістове наповнення комбінованого туризму охоплює кілька взаємопов'язаних аспектів: фізкультурно-оздоровчий, пізнавально-краєзнавчий, соціально-комунікативний, екологічний та особистісно-розвивальний. Фізкультурно-оздоровчий аспект полягає у підвищенні рівня загальної фізичної підготовленості, розвитку витривалості, сили, спритності, швидкості та координації рухів. Пізнавально-краєзнавчий компонент спрямований на засвоєння знань про природні, історико-культурні особливості регіону, формування екологічної свідомості. Соціально-комунікативний аспект реалізується через колективний характер туристської діяльності, що потребує взаємодії, розподілу ролей, відповідальності за спільний результат. Особистісно-розвивальний компонент проявляється у формуванні самостійності, ініціативності, здатності до прийняття рішень у нестандартних умовах.

Специфіка впливу комбінованого туризму полягає в його поліфункціональності. На відміну від моноформ туристської активності, де домінує один тип рухової діяльності, комбінований туризм забезпечує ширший спектр компетентностей. Фізичні компетентності формуються через різноманітність рухових дій, зміну типів навантаження та адаптацію до різних природних умов. Інтелектуальні компетентності розвиваються завдяки необхідності аналізу маршрутів, орієнтування на місцевості, прогнозування

погодних умов, вирішення тактичних завдань. Соціальні компетентності формуються в процесі командної взаємодії, спільного подолання труднощів, вироблення колективних рішень [29, с.385].

Особливої уваги заслуговує інтеграція когнітивного та практичного досвіду. Учасники комбінованих туристських програм не лише отримують теоретичні знання, а й застосовують їх у реальних умовах, що сприяє формуванню діяльнісної компетентності. Такий формат діяльності відповідає сучасним освітнім підходам, орієнтованим на компетентнісний результат. Поєднання різних видів туризму стимулює гнучкість мислення, здатність до швидкої адаптації, розвиток стратегічного планування [27].

Соціально-педагогічний потенціал комбінованого туризму проявляється у формуванні ціннісних орієнтацій, пов'язаних із здоровим способом життя, екологічною відповідальністю, взаємопідтримкою та громадянською активністю. У складних природних умовах актуалізуються морально-вольові якості: наполегливість, витримка, дисциплінованість, взаємодопомога. Таким чином, комбінований туризм виступає ефективним засобом гармонійного розвитку особистості [25].

Отже, феноменологія комбінованого туризму полягає у його системному характері та інтегративній природі. Це не просто поєднання кількох видів пересування, а цілісна освітньо-рекреаційна модель, що забезпечує багатовимірний вплив на особистість. Саме завдяки синтезу фізичних, інтелектуальних та соціальних компонентів комбінований туризм формує широкий спектр компетентностей і виступає дієвим засобом сучасної освітньої практики.

Детермінанти мотивації до занять комбінованим туризмом доцільно розглядати в системі взаємопов'язаних соціально-педагогічних, особистісно-орієнтованих і технологічних чинників, які комплексно впливають на формування стійкого інтересу до цього виду діяльності. Комбінований туризм, як інтегрована форма активної рекреаційно-освітньої практики, що поєднує пішохідні, водні, лижні та інші способи пересування, потребує високого рівня

внутрішньої мотивації, оскільки передбачає фізичне навантаження, подолання природних перешкод, перебування в умовах змінного середовища та активну взаємодію в групі. Саме тому питання мотиваційних детермінант набуває особливої актуальності в педагогічному контексті [32].

Соціально-педагогічні чинники відіграють провідну роль у формуванні позитивного ставлення до занять комбінованим туризмом. Насамперед важливою є роль педагога як організатора, наставника й лідера туристської групи. Педагог не лише забезпечує безпеку та методичну грамотність організації маршруту, а й створює мотиваційне середовище, у якому туризм набуває особистісного сенсу для учасників. Через власний приклад, ентузіазм, професійну компетентність і підтримку педагог формує довіру до діяльності, знижує рівень тривожності, пов'язаної з новими умовами, та стимулює інтерес до подолання труднощів. Мотиваційний вплив педагога реалізується також через постановку цілей, поетапне ускладнення завдань, створення ситуацій успіху, що сприяють переживанню особистісної значущості досягнень [31].

Важливим соціально-педагогічним детермінантом є колектив однолітків. Групова динаміка, взаємна підтримка, командна відповідальність та спільне переживання складних і яскравих моментів формують позитивний емоційний фон діяльності. У процесі комбінованих туристичних заходів відбувається інтенсивна комунікація, розподіл ролей, координація дій, що сприяє розвитку почуття приналежності до групи. Саме соціальна включеність та визнання в колективі підсилюють внутрішню мотивацію, оскільки діяльність перестає бути індивідуальною справою і набуває характеру спільного досягнення.

Не менш значущим чинником є престижність туристичного способу життя. У сучасному соціокультурному просторі активний відпочинок, подорожі, екологічно орієнтований стиль життя дедалі більше асоціюються з успішністю, саморозвитком, фізичною досконалістю. Комбінований туризм як складніша й більш підготовлена форма активності може сприйматися як показник витривалості, сміливості та компетентності. Таким чином

формується соціальний імідж туриста як людини активної, цілеспрямованої, здатної до самостійних рішень, що додатково стимулює мотивацію до участі в такій діяльності [24].

Особистісно-орієнтовані чинники мотивації пов'язані з внутрішніми потребами та психологічними особливостями особистості. Одним із ключових мотивів є потреба у здобутті «екстремального» досвіду. Комбінований туризм передбачає перебування в умовах невизначеності, змінної погоди, складного рельєфу, що створює ситуації помірної ризику. Подолання таких ситуацій супроводжується інтенсивними емоційними переживаннями, які сприяють відчуттю повноти життя, підвищенню самооцінки та формуванню впевненості у власних можливостях. Водночас екстремальний компонент у педагогічно організованому туризмі має контрольований характер, що дозволяє поєднати емоційне напруження з безпекою [14].

Важливим мотивом є потреба в емоційній розрядці та психологічному відновленні. Умови сучасного освітнього середовища часто пов'язані з високим рівнем інформаційного навантаження та психоемоційного напруження. Перебування в природному середовищі, зміна діяльності, рухова активність, ритмічність фізичних навантажень сприяють зниженню стресу, стабілізації емоційного стану, формуванню відчуття внутрішньої рівноваги. Комбінований туризм, завдяки чергуванню різних форм активності, забезпечує більш глибокий ефект емоційного оновлення, ніж монотонні види дозвілля [13].

Прагнення до подолання перешкод також виступає потужним мотиваційним чинником. Подолання складного маршруту, водної переправи чи лижного підйому стає символом особистісного зростання. У процесі таких випробувань формується досвід успіху, що підкріплює внутрішню мотивацію та сприяє розвитку вольових якостей. Кожен успішно завершений етап маршруту посилює переконання у власній компетентності та здатності долати труднощі в інших сферах життя [10].

Технологічні чинники набувають особливої актуальності в умовах цифровізації суспільства. Використання сучасного туристичного спорядження, інноваційних матеріалів, функціонального одягу, багатофункціональних наметів, систем безпеки створює додатковий інтерес до діяльності. Новизна та технологічна оснащеність підсилюють пізнавальний компонент мотивації, формують інтерес до технічних аспектів туризму, сприяють розвитку практичних навичок [22].

Вагомий мотиваційний потенціал має застосування цифрових інструментів, зокрема GPS-навігації, електронних карт, онлайн-трекінгів, мобільних застосунків для фіксації маршрутів та аналізу фізичної активності. Використання таких засобів поєднує традиційний туристичний досвід із цифровою культурою сучасної молоді. Можливість відстежувати пройдений шлях, аналізувати швидкість, висоту, відстань, ділитися результатами в цифровому просторі підсилює змагальний і рефлексивний аспекти діяльності, що сприяє усвідомленню особистих досягнень і підтримує довготривалу мотивацію.

Отже, мотивація до занять комбінованим туризмом формується під впливом багаторівневої системи детермінант. Соціально-педагогічні чинники забезпечують підтримувальне середовище та позитивний соціальний імідж діяльності. Особистісно-орієнтовані чинники активізують внутрішні потреби в самоствердженні, емоційній насиченості та подоланні труднощів. Технологічні чинники інтегрують традиційний туристичний досвід із сучасними цифровими можливостями, підсилюючи інтерес і практичну значущість діяльності. Комплексна взаємодія цих детермінант створює стійке підґрунтя для формування позитивної, усвідомленої та довготривалої мотивації до занять комбінованим туризмом.

1.2. Вплив воєнного стану на зміст та організацію навчального процесу школярів

Вплив воєнного стану на зміст та організацію освітнього процесу є комплексною багатовимірною проблемою, що охоплює нормативно-правові, організаційні, психолого-педагогічні, методичні та соціокультурні аспекти функціонування системи освіти. Воєнний стан як особливий правовий режим передбачає суттєві обмеження суспільного життя, трансформацію управлінських механізмів, зміну пріоритетів державної політики, що неминуче відображається на освітній сфері. Освіта в умовах воєнного стану перестає бути виключно сферою передачі знань і набуває додаткових функцій: стабілізаційної, психологічно підтримувальної, соціалізаційної, громадянсько-патріотичної та безпекової.

Передусім воєнний стан зумовлює зміни у нормативно-правовому регулюванні освітнього процесу. Запроваджуються тимчасові положення щодо організації навчання, спрощуються або модифікуються процедури оцінювання, атестації, переведення здобувачів освіти, регулюються питання академічної мобільності та дистанційного формату навчання. Освітні заклади отримують більшу автономію в ухваленні рішень щодо форм організації освітнього процесу з урахуванням безпекової ситуації в регіоні. Водночас посилюється роль органів управління освітою у координації дій, забезпеченні методичних рекомендацій та контролі за дотриманням вимог безпеки.

Однією з найпомітніших трансформацій є зміна форматів організації навчання. Умови воєнного стану часто унеможливають стабільне очне навчання через загрози обстрілів, необхідність евакуації або руйнування освітньої інфраструктури. Це сприяє переходу до дистанційних, змішаних або модульних форм навчання. Організація дистанційного освітнього процесу потребує розвиненої цифрової інфраструктури, доступу до інтернету, відповідного технічного забезпечення здобувачів освіти та педагогічних працівників. Водночас нерівність у доступі

до цифрових ресурсів актуалізує проблему освітніх втрат і соціальної диференціації [11].

Зміст навчального процесу в умовах воєнного стану також зазнає суттєвих змін. Відбувається переосмислення навчальних програм із метою включення тем, пов'язаних із громадянською відповідальністю, національною ідентичністю, історичною пам'яттю, правами людини, міжнародним гуманітарним правом. Підсилюється компонент національно-патріотичного виховання, формування стійкості до інформаційних впливів, розвитку критичного мислення. Освіта виконує функцію формування громадянської позиції, здатності аналізувати події, розуміти соціально-політичні процеси та усвідомлювати власну роль у суспільстві [12].

Особливого значення набуває інтеграція безпекової складової в освітній процес. До змісту навчання включаються знання та навички з цивільного захисту, алгоритми дій під час повітряної тривоги, правила поведінки в надзвичайних ситуаціях, основи домедичної допомоги. Організація навчального процесу передбачає регулярні інструктажі, тренування з евакуації, облаштування укриттів. Таким чином, освітній простір трансформується з традиційного навчального середовища у багатофункціональний простір, що поєднує навчальну та безпекову інфраструктуру.

Психолого-педагогічний вимір впливу воєнного стану є надзвичайно вагомим. Учасники освітнього процесу перебувають у стані підвищеного стресу, тривожності, емоційної нестабільності. Травматичний досвід, вимушене переміщення, втрати, невизначеність майбутнього суттєво впливають на когнітивні процеси, мотивацію до навчання, здатність до концентрації уваги. У таких умовах педагог виконує не лише навчальну, а й підтримувальну функцію, забезпечуючи психологічно безпечне середовище, емпатійну взаємодію, гнучкість у вимогах і формах оцінювання. Зростає значення індивідуалізації навчання, врахування емоційного стану здобувачів освіти, застосування технологій соціально-емоційного навчання [16].

Воєнний стан спричиняє необхідність адаптації методів і засобів навчання. Перевага надається інтерактивним, проблемно-орієнтованим, проєктним формам роботи, які дозволяють підтримувати інтерес і залученість навіть у дистанційному форматі. Водночас зростає значення самостійної роботи, розвитку навичок самоорганізації, тайм-менеджменту, відповідальності за власний освітній результат. Освітній процес стає більш гнучким, модульним, орієнтованим на досягнення ключових компетентностей, а не лише на формальне засвоєння програмного матеріалу.

Суттєвим наслідком воєнного стану є проблема освітніх втрат. Переривання навчання, нерегулярність занять, психологічні труднощі призводять до зниження рівня навчальних досягнень. У відповідь на це розробляються програми надолуження знань, компенсаторні курси, адаптаційні модулі. Організація навчального процесу передбачає діагностику рівня засвоєння матеріалу, індивідуальні освітні траєкторії, диференційовану підтримку. Таким чином, система освіти переходить від стандартизованої моделі до більш гнучкої та персоналізованої [22].

Окремого аналізу потребує питання кадрового забезпечення освітнього процесу. Воєнний стан може зумовлювати переміщення педагогічних працівників, їхню мобілізацію або вимушену зміну місця проживання, що впливає на стабільність педагогічних колективів, безперервність викладання окремих дисциплін. У таких умовах важливими стають механізми взаємозамінності, командної роботи, використання онлайн-ресурсів та відкритих освітніх платформ.

Соціальний вимір впливу воєнного стану проявляється у зміні структури учнівського контингенту. Освітні заклади приймають внутрішньо переміщених осіб, що потребує інтеграційних заходів, формування толерантного середовища, запобігання стигматизації. Організація навчального процесу повинна враховувати культурні, регіональні, мовні особливості здобувачів освіти, сприяти згуртуванню колективу та формуванню взаємної підтримки [13].

Інформаційна безпека стає важливим компонентом освітнього процесу. Воєнний стан супроводжується активізацією інформаційних впливів, поширенням фейкових повідомлень, маніпулятивного контенту. Тому зміст навчання має включати розвиток медіаграмотності, критичного мислення, вміння перевіряти джерела інформації та протистояти дезінформації. Освіта виступає інструментом формування інформаційної стійкості особистості.

Організаційні зміни також стосуються системи оцінювання. В умовах воєнного стану пріоритетом стає підтримка навчальної мотивації, а не жорсткий контроль. Застосовуються гнучкі форми зворотного зв'язку, формувальне оцінювання, зменшується акцент на репродуктивних завданнях. Педагог орієнтується на підтримку прогресу здобувача освіти, врахування індивідуальних можливостей і обставин. Воєнний стан впливає й на позаурочну діяльність. Традиційні форми масових заходів можуть бути обмежені або трансформовані у дистанційний формат. Водночас зростає значення волонтерських ініціатив, громадянської активності, участі в соціально значущих проєктах. Освітній процес інтегрується з суспільною практикою, формуючи досвід соціальної відповідальності та солідарності [13].

Стратегічно воєнний стан стимулює переосмислення ролі освіти як чинника національної безпеки та сталого розвитку. Освітня система стає простором формування стійкості суспільства, його здатності до відновлення та модернізації. Зміст і організація навчального процесу орієнтуються не лише на актуальні виклики, а й на перспективу післявоєнної відбудови, підготовку фахівців, здатних працювати в умовах трансформацій.

Отже, воєнний стан суттєво трансформує як зміст, так і організацію навчального процесу. Відбувається інтеграція безпекової, громадянської та психологічної складових у структуру освіти; запроваджуються гнучкі форми навчання; посилюється індивідуалізація та підтримка; розширюється використання цифрових технологій; переосмислюється система оцінювання та виховна функція освіти. Водночас попри складні умови, освітній процес зберігає свою фундаментальну місію – забезпечення розвитку особистості,

формування компетентностей і підтримку соціальної стабільності. У цьому контексті освіта виступає не лише сферою знань, а й важливим ресурсом психологічної стійкості та національного єднання.

1.3. Виклики та проблеми щодо мотивації учнів старшого шкільного віку до занять комбінованим туризмом

Виклики та проблеми щодо мотивації учнів старшого шкільного віку до занять комбінованим туризмом мають комплексний характер і зумовлюються поєднанням соціально-економічних, психолого-педагогічних, організаційних та культурно-ціннісних чинників. Старший шкільний вік є періодом активного особистісного самовизначення, професійної орієнтації та формування стійкої системи цінностей, тому будь-яка діяльність, зокрема комбінований туризм, сприймається учнями крізь призму її значущості для майбутнього, відповідності особистим інтересам і життєвим планам. Мотивація до туристично-спортивної активності не є автоматично заданою, а потребує цілеспрямованого педагогічного впливу та створення відповідних умов.

Одним із ключових викликів є конкуренція з боку альтернативних форм дозвілля, насамперед цифрових. Сучасні учні перебувають у середовищі постійної інформаційної стимуляції, де соціальні мережі, відеоплатформи, комп'ютерні ігри та онлайн-комунікація забезпечують швидке отримання емоційного задоволення без значних фізичних зусиль. На цьому тлі комбінований туризм, який передбачає фізичне навантаження, необхідність підготовки, дисципліну та подолання труднощів, сприймається як більш затратний вид діяльності. Формується феномен зниження толерантності до відкладеного результату, коли учні віддають перевагу миттєвим враженням замість тривалого процесу досягнення туристичної мети.

Суттєвим чинником є також академічне навантаження. Старший шкільний вік пов'язаний із підготовкою до підсумкової атестації, вступу до

закладів вищої освіти, участю в олімпіадах і конкурсах. Навчальна діяльність набуває пріоритетного значення, що обмежує часові ресурси для участі в туристичних заходах. У свідомості частини учнів та їхніх батьків комбінований туризм може сприйматися як другорядна або факультативна активність, що не має безпосереднього впливу на освітні результати. Відтак формується прагматична установка на діяльність, яка забезпечує швидкий академічний або професійний зиск [19].

Окремою проблемою є зниження рівня фізичної підготовленості та загальної рухової активності старшокласників. Урбанізований спосіб життя, тривале перебування за комп'ютером, недостатній обсяг фізичних вправ призводять до зменшення витривалості, координації та впевненості у власних фізичних можливостях. Комбінований туризм, що поєднує пішохідні, водні, лижні та інші види активності, вимагає певного базового рівня фізичної готовності. Низька самооцінка у сфері фізичної компетентності може стати бар'єром для участі, оскільки учні побоюються невдачі або осуду з боку однолітків [21].

Психологічні особливості старшого шкільного віку також впливають на мотивацію до занять комбінованим туризмом. У цей період посилюється потреба в автономії, самостійності та визнанні. Якщо туристична діяльність організована надмірно директивно, без урахування думки учнів, вона може викликати опір або байдужість. Водночас недостатній рівень саморегуляції та відповідальності може ускладнювати підготовку до складних маршрутів, дотримання техніки безпеки та виконання групових завдань. Таким чином, виникає суперечність між прагненням до свободи й необхідністю дисципліни, що є невід'ємною складовою туристичної діяльності [3]

Соціально-економічні умови також формують певні обмеження. Організація комбінованого туризму потребує матеріально-технічного забезпечення: спеціального спорядження, транспорту, страхування, кваліфікованого керівництва. Не всі заклади освіти мають достатню ресурсну базу для систематичної реалізації таких програм. Для окремих сімей фінансові

витрати можуть бути стримувальним чинником. Нерівність доступу до якісної туристичної інфраструктури знижує загальний рівень залученості учнів.

Викликом є й недостатня обізнаність щодо освітнього потенціалу комбінованого туризму. Частина учнів і батьків сприймає його виключно як форму відпочинку або розваги, не усвідомлюючи його значення для розвитку фізичних, соціальних, вольових та інтелектуальних компетентностей. Відсутність системної популяризації туристичної діяльності як складової особистісного розвитку знижує її статус у системі цінностей старшокласників.

Проблемним аспектом є також питання безпеки. Умови природного середовища, необхідність подолання перешкод, перебування на воді або в гірській місцевості можуть викликати занепокоєння як у самих учнів, так і в їхніх батьків. Якщо інформаційна робота щодо заходів безпеки є недостатньою, формується стійкий страх перед участю в туристичних заходах. У старшому шкільному віці підвищена рефлексивність і здатність прогнозувати ризики можуть посилювати обережність і знижувати готовність до участі в активних формах туризму [8].

Окремої уваги потребує вплив соціального середовища. Якщо у шкільному колективі відсутня традиція туристичної діяльності, немає позитивних прикладів або авторитетних лідерів, які підтримують такий вид активності, мотивація окремих учнів може залишатися низькою. Навпаки, наявність згуртованої групи однодумців, успішний досвід участі в змаганнях чи походах, суспільне визнання досягнень формують позитивний імідж комбінованого туризму та стимулюють залучення нових учасників.

Суттєвим викликом є також необхідність поєднання туристичної діяльності з професійним самовизначенням. Старшокласники орієнтуються на майбутню кар'єру, тому більш охоче беруть участь у тих видах діяльності, які безпосередньо пов'язані з обраною сферою. Якщо комбінований туризм не інтегрований у систему профорієнтаційної роботи або не позиціонується як джерело розвитку універсальних компетентностей, його значущість у свідомості учнів може знижуватися [9].

Проблемою є також недостатній рівень методичного забезпечення мотиваційного компонента туристичної діяльності. Традиційні підходи, що акцентують увагу лише на фізичній підготовці та технічних навичках, не завжди враховують потребу старшокласників у самореалізації, творчості, соціальному визнанні. Відсутність індивідуалізації завдань, можливості обирати маршрути, планувати етапи походу або брати участь в організації заходів може знижувати внутрішню мотивацію.

Водночас слід враховувати вплив загальносупільних кризових явищ, зокрема нестабільності соціально-економічної ситуації та безпекових ризиків. У таких умовах пріоритети учнів і їхніх родин можуть зміщуватися в бік безпеки та стабільності, що обмежує готовність до участі в активних туристичних заходах. Невизначеність майбутнього здатна знижувати довгострокову мотивацію до діяльності, яка потребує систематичної підготовки.

Отже, виклики та проблеми мотивації учнів старшого шкільного віку до занять комбінованим туризмом мають багатофакторний характер. Вони пов'язані з конкуренцією альтернативних форм дозвілля, академічним навантаженням, фізичною неготовністю, психологічними особливостями віку, соціально-економічними обмеженнями, питаннями безпеки та недостатньою популяризацією освітнього потенціалу туризму. Подолання цих викликів потребує системного підходу, що передбачає інтеграцію туристичної діяльності в освітню стратегію закладу, створення мотиваційного середовища, індивідуалізацію участі, забезпечення ресурсної бази та формування позитивного соціального іміджу комбінованого туризму як засобу всебічного розвитку особистості старшокласника.

Висновки до розділу 1

У результаті теоретичного аналізу проблеми мотивації учнів старшого шкільного віку до занять комбінованим туризмом встановлено, що мотивація є багатокомпонентним утворенням, яке охоплює потребнісно-ціннісний, емоційно-вольовий, когнітивний та поведінковий аспекти. Старший шкільний вік характеризується активним процесом самовизначення, формуванням життєвих і професійних орієнтацій, розвитком рефлексії та прагненням до самостійності, що зумовлює специфіку мотиваційної сфери учнів. Комбінований туризм виступає ефективним засобом фізичного, соціального й особистісного розвитку, оскільки поєднує рухову активність, інтелектуальні завдання, командну взаємодію та подолання реальних труднощів.

Аналіз впливу воєнного стану на зміст та організацію навчального процесу засвідчив, що освітнє середовище функціонує в умовах підвищеної нестабільності, психологічного напруження та обмежених ресурсів. В умовах дистанційного навчання зростає значення діяльностей, що сприяють фізичному зміцненню, емоційній розрядці та формуванню стійкості до стресу. Комбінований туризм виступає ефективним засобом компенсації негативних наслідків кризового середовища при дотримання вимог техніки безпеки та врахування індивідуальних можливостей учнів.

Серед викликів - конкуренція з боку цифрових форм дозвілля, зниження рівня рухової активності, значне академічне навантаження, а також соціально-економічні обмеження та занепокоєння щодо безпеки. Виявлено, що недостатня поінформованість про освітній потенціал комбінованого туризму, відсутність системної підтримки з боку адміністрації можуть знижувати зацікавленість учнів.

Реалізація потенціалу комбінованого туризму як засобу гармонійного розвитку особистості можлива за умови комплексного підходу, спрямованого на подолання виявлених викликів і створення сприятливих умов для активної участі учнів у туристично-спортивній діяльності.

РОЗДІЛ 2.

МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Методи дослідження

Відповідно до поставлених завдань роботи обрано такі методи дослідження, що сприяли опрацюванню доступної науково-методичної літератури і проведенню анкетування групи респондентів:

1. Аналіз науково-методичної літератури та інформативних даних мережі Інтернет.
2. Соціологічний метод (анкетування за допомогою гугл-форми).
3. Методи математичної статистики.

2.1.1 Аналіз науково-методичної літератури та інформативних даних мережі Інтернет

Аналіз науково-методичних джерел забезпечив цілісне розуміння теоретичних засад формування мотивації учнів старшого шкільного віку до занять комбінованим туризмом як інтегрованого виду фізкультурно-спортивної діяльності. Було опрацьовано праці вітчизняних і зарубіжних дослідників, у яких розкрито сутність поняття «мотивація», її структуру, вікові особливості прояву в юнацькому віці, а також психолого-педагогічні механізми стимулювання інтересу до рухової активності та туристсько-краєзнавчої роботи.

У процесі аналізу джерел уточнено зміст поняття «комбінований туризм» як виду діяльності, що поєднує різні способи пересування (пішохідний, гірський, водний, велосипедний тощо) та передбачає підвищений рівень фізичної, технічної й психологічної підготовки. Особливу увагу приділено визначенню чинників, що впливають на формування внутрішньої та зовнішньої мотивації старшокласників: потреби в самореалізації, прагнення до самоствердження, розвитку витривалості,

командної взаємодії, подолання труднощів і досягнення особистісно значущих результатів.

Дослідження сучасних підходів до організації туристської діяльності в закладах загальної середньої освіти дало змогу виокремити ефективні педагогічні умови підвищення мотивації: використання змагальних елементів, проєктної діяльності, маршрутно-квестових форм роботи, інтеграцію краєзнавчого компонента, створення ситуації успіху та забезпечення безпечного освітнього середовища. Акцент зроблено на важливості особистісно орієнтованого підходу, врахування інтересів, фізичних можливостей і життєвого досвіду учнів старшого шкільного віку.

Особлива увага приділялася актуальності джерел, науковій обґрунтованості положень, відповідності сучасним тенденціям розвитку фізичної культури й туризму, а також умовам трансформації освітнього процесу в період соціальних викликів. Це дозволило сформувавши теоретичну основу для подальшого обґрунтування шляхів підвищення мотивації старшокласників до систематичних занять комбінованим туризмом як засобу їхнього фізичного, соціального та особистісного розвитку.

2.1.2. Соціологічний метод (анкетування за допомогою гугл-форми)

Для отримання емпіричних даних щодо особливостей формування мотивації учнів старшого шкільного віку до занять комбінованим туризмом було проведено анкетування серед учнів 10–11 класів закладу загальної середньої освіти Києво-Печерського ліцею №171 «Лідер» міста Києва. У дослідженні взяли участь 60 (28 хлопців, 32 дівчат) старшокласників, які мають досвід участі в туристсько-краєзнавчій діяльності або заняттях спортивного спрямування.

Анкета складалася з 12 узгоджених запитань, спрямованих на визначення рівня внутрішньої та зовнішньої мотивації до занять комбінованим туризмом, виявлення провідних мотивів (пізнавальних, соціальних,

оздоровчих, змагальних), ставлення до подолання труднощів і роботи в команді, а також оцінювання привабливості різних форм організації туристських занять (походи, змагання, квести, тренування на місцевості, проєктна діяльність). Окремий блок запитань був присвячений визначенню чинників, що знижують або підвищують зацікавленість учнів у систематичних заняттях комбінованим туризмом (рівень фізичної підготовленості, підтримка однолітків, роль учителя, безпекові умови, можливість самореалізації та досягнення особистих результатів). У процесі проведення дослідження було дотримано принципів добровільності участі, анонімності та етичності, що забезпечило об'єктивність отриманих результатів і достовірність інтерпретації емпіричних даних.

2.1.3. Методи математичної статистики

У дослідженні застосовувалися статистичні методи для аналізу зібраних даних з метою оцінки учнів старшого шкільного віку щодо мотивації до занять комбінованим туризмом. Для обробки результатів було використано програмне забезпечення Microsoft Excel, яке забезпечило ефективний аналіз та обробку результатів анкетування.

Таким чином, статистичні методи, застосовані в даному дослідженні, надали можливість отримати об'єктивні результати, що дозволяють зробити висновки щодо мотивації до занять комбінованим туризмом.

2.2 Організація дослідження

Організація дослідження здійснювалася протягом 2025-2026 рр. у 3 етапи:

- На етапі 1 (вересень 2025 – грудень 2025 рр.) проаналізовано та узагальнено проблемні питання; сформульовано мету, завдання, предмет та об'єкт дослідження;

- За допомогою онлайн-опитування на етапі II (січень – квітень 2026 р.) досліджено особливості формування мотивації учнів старшого шкільного віку

до занять комбінованим туризмом було проведено анкетування серед учнів 10-11 класів закладу загальної середньої освіти

- На третьому етапі організовано математичну обробку інформативних даних (травень – листопад 2026 р.), сформульовано висновки отриманих результатів та підготовлено до офіційного захисту доповідь і презентацію за результатами бакалаврської роботи.

РОЗДІЛ 3

ДІАГНОСТИКА ОСОБЛИВОСТЕЙ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО ЗАНЯТЬ КОМБІНОВАНИМ ТУРИЗМОМ

1.1. Результати анкетування учнів старшого шкільного віку щодо мотивації до занять комбінованим туризмом

У межах дослідження особливостей мотивації учнів старшого шкільного віку до занять комбінованим туризмом нами була розроблена авторська анкета, спрямована на виявлення рівня зацікавленості, мотивів участі у туристичній діяльності, а також чинників, що впливають на вибір учнями даного виду активності. Анкета включала запитання закритого та напіввідкритого типу, що дозволило отримати як кількісні, так і якісні дані щодо досліджуваної проблематики. Емпіричне дослідження проводилося на базі закладу загальної середньої освіти Києво-Печерського ліцею №171 «Лідер» міста Києва. В межах діагностичного етапу, під час якого було здійснено первинне вивчення мотиваційної сфери учнів старшого шкільного віку до занять комбінованим туризмом. Участь у дослідженні взяли учні відповідної вікової категорії, що забезпечило релевантність отриманих результатів та їх відповідність меті роботи. Отримані дані стали основою для подальшого аналізу рівнів мотивації, визначення провідних мотивів та розробки рекомендацій щодо підвищення інтересу учнів до занять комбінованим туризмом.

У процесі дослідження мотивації учнів старшого шкільного віку до занять комбінованим туризмом було визначено компоненти, критерії, показники та рівні сформованості мотивації, які стали основою для аналізу результатів анкетування.

З огляду на структуру мотивації та зміст авторської анкети, нами виокремлено такі компоненти: когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісний та соціально-особистісний.

Когнітивний компонент характеризує рівень обізнаності учнів щодо значення комбінованого туризму, його можливостей для фізичного розвитку, пізнання природи, історії та культури, а також усвідомлення практичної цінності туристичної діяльності.

Критерієм когнітивного компонента є рівень усвідомлення значення комбінованого туризму.

Показниками когнітивного компонента виступають:

- розуміння користі туризму для фізичного розвитку та здоров'я;
- усвідомлення значення туризму для набуття практичних навичок;
- інтерес до пізнання історії, культури та природи під час туристичної діяльності;
- обізнаність щодо різних видів туризму та їх особливостей.

Емоційно-ціннісний компонент відображає емоційне ставлення учнів до туристичної діяльності, рівень зацікавленості, задоволення від занять туризмом та сформованість внутрішньої мотивації.

Критерієм емоційно-ціннісного компонента є позитивне ставлення до занять комбінованим туризмом.

Показниками емоційно-ціннісного компонента є:

- інтерес до туристичної діяльності;
- отримання позитивних емоцій та задоволення від занять туризмом;
- бажання подорожувати, відкривати нові місця та взаємодіяти з природою;
- сприйняття туризму як способу відпочинку та емоційного розвантаження;
- прагнення до саморозвитку та випробування власних можливостей.

Діяльнісний компонент характеризує готовність учнів брати участь у туристичній діяльності, прагнення до практичної активності та наявність досвіду занять туризмом.

Критерієм діяльнісного компонента є активність і готовність до участі у комбінованому туризмі.

Показниками діяльнісного компонента виступають:

- наявність досвіду занять комбінованим туризмом;
- готовність приділяти вільний час туристичній діяльності;
- прагнення брати участь у походах, секціях, змаганнях;
- інтерес до розвитку певних видів туризму;
- готовність долати труднощі та проявляти витривалість.

Соціально-особистісний компонент відображає значення туризму для соціалізації учнів, розвитку комунікативних якостей, самостійності та відповідальності.

Критерієм соціально-особистісного компонента є вплив туристичної діяльності на особистісний розвиток учнів.

Показниками соціально-особистісного компонента є:

- прагнення до спілкування та взаємодії з однолітками;
- бажання знаходити нових друзів та однодумців;
- розвиток самостійності та відповідальності;
- орієнтація на командну взаємодію;
- вплив керівника/інструктора на мотивацію до занять туризмом.

Для визначення рівнів сформованості мотивації учнів до занять комбінованим туризмом було виокремлено три рівні: високий, середній та низький.

Високий рівень характеризується стійким інтересом до комбінованого туризму, позитивним емоційним ставленням до занять, усвідомленням значення туристичної діяльності для фізичного, пізнавального та особистісного розвитку, активною участю у туристичних заходах, прагненням до самовдосконалення та готовністю регулярно займатися туризмом.

Середній рівень визначається наявністю ситуативного або нестійкого інтересу до туристичної діяльності. Учні позитивно ставляться до окремих аспектів туризму, однак не завжди виявляють готовність до регулярної участі у заняттях. Мотивація залежить від зовнішніх чинників, зокрема підтримки друзів, учителів або організації діяльності.

Низький рівень характеризується слабо вираженим або відсутнім інтересом до комбінованого туризму, недостатнім усвідомленням його значення, низькою готовністю до участі у туристичній діяльності та відсутністю стійкої мотивації до занять.

У дослідженні взяли участь 60 учнів середнього та старшого шкільного віку, серед яких 40 хлопців (66,7%) та 20 дівчат (33,3%). Аналіз відповідей на питання щодо класу навчання показав, що до опитування були залучені учні 9, 10 та 11 класів, що дозволяє охопити різні вікові групи старшокласників та порівняти їхнє ставлення до туристичної діяльності залежно від вікових особливостей, рівня фізичної підготовки та навчального навантаження.

Кількісний аналіз результатів на запитання «Чи займаєтесь Ви наразі або займалися раніше комбінованим туризмом (у секціях, гуртках, самостійних походах, змаганнях)?» показав, що значна частина респондентів має досвід участі в туристичній діяльності. Зокрема, 33,3 % учнів зазначили, що займаються комбінованим туризмом на даний момент («так, займаюся зараз»), тоді як 36,7 % відповіли, що займалися раніше, але припинили («так, займався/займалася раніше, але припинив/припинила»). Водночас 30 % опитаних вказали, що ніколи не займалися таким видом діяльності («ні, ніколи не займався/займалася») (рис. 3.1). Таким чином, загалом 70 % учнів мають досвід занять комбінованим туризмом, що свідчить про достатньо високий рівень залученості школярів до цього виду активності.

Рис. 3.1 Відповіді учнів щодо досвіду занять комбінованим туризмом, n=60

Якісний аналіз отриманих результатів дозволяє зробити висновок, що комбінований туризм є досить поширеним видом діяльності серед учнівської молоді та викликає інтерес у значної частини респондентів. Високий відсоток тих, хто займається або займався туризмом, свідчить про його привабливість як форми активного дозвілля, що поєднує фізичне навантаження, пізнавальну діяльність та емоційне збагачення. Разом з тим варто звернути увагу на те, що понад третина учнів припинила займатися туризмом. Це може бути пов'язано з різними чинниками, зокрема зміною інтересів, недостатньою організацією гурткової роботи, браком часу або зниженням мотивації. Наявність 30 % учнів, які ніколи не займалися туризмом, вказує на необхідність популяризації цього

виду діяльності серед школярів, створення доступних умов для участі та підвищення рівня обізнаності про його користь.

Учням також було запропоновано оцінити твердження щодо привабливості фізичної активності та покращення фізичної форми під час занять туризмом за п'ятибальною шкалою. Кількісний аналіз результатів показав, що переважна більшість респондентів обрала позитивні варіанти відповіді: «скоріше згоден/а» та «повністю згоден/а», що становить 67 % (рис. 3.2). Нейтральну позицію зайняли близько 16,7% учнів, тоді як частка негативних відповідей («зовсім не згоден/а» та «скоріше не згоден/а») становить близько 16,7%. Такий розподіл свідчить про домінування позитивного ставлення до фізичної активності в контексті туристичної діяльності.

Рис.3.2 Відповіді щодо привабливості фізичної активності та покращення фізичної форми під час занять туризмом, n=60

Якісний аналіз отриманих результатів дозволяє стверджувати, що для більшості учнів туризм є не лише формою відпочинку, а й ефективним засобом фізичного розвитку. Учні усвідомлюють важливість рухової активності, пов'язують її з покращенням фізичної форми, зміцненням здоров'я та загальним самопочуттям. Позитивне ставлення до цього аспекту свідчить про сформовану мотивацію до ведення здорового способу життя та готовність брати участь в активних видах діяльності. Водночас наявність частини нейтральних відповідей вказує на те, що окремі учні ще не мають чітко сформованої позиції щодо значення фізичної активності в туризмі. Невелика кількість негативних відповідей пов'язана з індивідуальними особливостями учнів, зокрема рівнем фізичної підготовки, станом здоров'я або відсутністю інтересу до активного відпочинку.

Учням також було запропоновано оцінити твердження «Заняття туризмом дають мені можливість подорожувати, відкривати нові місця та насолоджуватися природою» за п'ятибальною шкалою (1 – зовсім не згоден/а, 2 – скоріше не згоден/а, 3 – важко сказати/нейтрально, 4 – скоріше згоден/а, 5 – повністю згоден/а). Кількісний аналіз результатів показав, що більшість респондентів позитивно оцінюють дане твердження: варіанти «скоріше згоден/а» та «повністю згоден/а» обрали 72 % учнів (43 особи). Нейтральну позицію зайняли 15 % опитаних (9 учнів). Негативні відповіді («зовсім не згоден/а» та «скоріше не згоден/а») склали 13 % (8 учнів) (рис. 3.3). Такий розподіл свідчить про чітко виражене позитивне ставлення учнів до туристичної діяльності як засобу пізнання світу та взаємодії з природою.

Якісний аналіз отриманих результатів дозволяє стверджувати, що для більшості учнів туризм асоціюється передусім із новими враженнями, відкриттями та емоційним збагаченням. Учні розглядають туристичну діяльність як можливість розширення світогляду, ознайомлення з новими локаціями та безпосереднього контакту з природним середовищем, що свідчить про високий рівень пізнавальної мотивації та емоційної привабливості туризму. Водночас наявність нейтральних відповідей вказує на

те, що частина учнів ще не має достатнього туристичного досвіду або не повністю усвідомлює потенціал туризму як засобу активного пізнання світу.

Рис. 3.3. Відповіді щодо сприйняття туризму як можливості подорожувати, відкривати нові місця та насолоджуватися природою, n=60.

На запитання «Я займаюся туризмом, тому що хочу набути практичних навичок (орієнтування, встановлення намету, надання першої допомоги)» отримали такі відповіді: «зовсім не згоден/а» – 8,3 % (5 учнів); «скоріше не згоден/а» – 11,7 % (7 учнів); «важко сказати/нейтрально» – 16,7 % (10 учнів); «скоріше згоден/а» – 33,3 % (20 учнів); «повністю згоден/а» – 30 % (18 учнів). Отже, частка позитивних відповідей становить 63,3 %, нейтральних – 16,7 %, негативних – 20 % (рис. 3.4). Такий розподіл свідчить про те, що більшість учнів усвідомлює значення туризму як засобу набуття практичних життєвих навичок.

Рис. 3.4 Відповіді щодо мотивації до занять туризмом з метою набуття практичних навичок, n=60.

Якісний аналіз отриманих результатів дозволяє стверджувати, що для значної частини учнів туристична діяльність має прикладну спрямованість. Учні розуміють важливість таких умінь, як орієнтування на місцевості, організація побуту в польових умовах, встановлення намету, а також базові навички надання першої допомоги. Водночас наявність нейтральних і негативних відповідей вказує на недостатню обізнаність окремих учнів щодо практичної цінності туристичних навичок або відсутність особистого досвіду їх застосування.

На запитання «Мені подобається долати труднощі та випробовувати себе на витривалість і рішучість» отримали такі відповіді: «зовсім не згоден/а» – 6,7 % (4 учні); «скоріше не згоден/а» – 10 % (6 учнів); «важко сказати/нейтрально» – 18,3 % (11 учнів); «скоріше згоден/а» – 35 % (21 учень); – «повністю згоден/а» – 30 % (18 учнів) (рис. 3.5).

Таким чином, частка позитивних відповідей становить 65 %, нейтральних – 18,3 %, негативних – 16,7 %. Отримані результати свідчать про переважання позитивного ставлення учнів до подолання труднощів і випробування власних фізичних та вольових якостей.

Рис. 3.5 Відповіді щодо ставлення учнів до подолання труднощів та випробування власної витривалості й рішучості, n=60.

Якісний аналіз результатів дає підстави стверджувати, що для більшості учнів характерна готовність до подолання труднощів, прагнення перевіряти власні можливості та розвивати такі особистісні якості, як витривалість, наполегливість і рішучість, що є важливим показником сформованості внутрішньої мотивації до активної діяльності, зокрема у сфері туризму. Наявність певної частки нейтральних відповідей свідчить про те, що частина учнів ще не визначилася зі своїм ставленням до подібних викликів або не має достатнього досвіду участі в діяльності, що потребує значних фізичних і вольових зусиль.

На запитання «Комбінований туризм для мене – це можливість спілкуватися з друзями та знаходити нових однодумців» отримали такі відповіді: «зовсім не згоден/а» – 5 % (3 учні); «скоріше не згоден/а» – 8,3 % (5 учнів); «важко сказати/нейтрально» – 15 % (9 учнів); «скоріше згоден/а» – 36,7 % (22 учні); «повністю згоден/а» – 35 % (21 учень). Отже, частка позитивних відповідей становить 71,7 %, нейтральних – 15 %, негативних – 13,3 % (рис. 3.6). Такий розподіл свідчить про виражене позитивне ставлення учнів до соціального аспекту комбінованого туризму.

Рис. 3.6 Відповіді щодо сприйняття комбінованого туризму як можливості спілкування та налагодження нових знайомств, $n=60$.

Якісний аналіз отриманих результатів дозволяє стверджувати, що для більшості учнів комбінований туризм є важливим засобом соціалізації. Учні розглядають туристичну діяльність як можливість не лише активно проводити

час, а й взаємодіяти з однолітками, зміцнювати дружні стосунки та знаходити нових друзів і однодумців. Наявність нейтральних відповідей вказує на те, що частина учнів не надає провідного значення соціальному аспекту туризму або має обмежений досвід участі в групових туристичних заходах. Невелика частка негативних відповідей, пов'язана з індивідуальними особливостями характеру, зокрема схильністю до індивідуальної діяльності або труднощами у комунікації.

На запитання «Мене мотивує прагнення до перемоги та участь у змаганнях/турнірах з туризму» отримали такі результати: «зовсім не згоден/а» – 10% (6 учнів); «скоріше не згоден/а» – 13,3% (8 учнів); «важко сказати/нейтрально» – 18,3% (11 учнів); «скоріше згоден/а» – 31,7% (19 учнів); «повністю згоден/а» – 26,7% (16 учнів). Частка позитивних відповідей становить 58,4 %, нейтральних – 18,3 %, негативних – 23,3 % (рис. 3.7). Такий розподіл свідчить про помірно виражене позитивне ставлення учнів до змагальної складової туристичної діяльності.

Рис. 3.7 Відповіді щодо мотивації учнів до участі у змаганнях і прагнення до перемоги в туризмі, n=60.

Якісний аналіз отриманих результатів дозволяє стверджувати, що для значної частини учнів участь у змаганнях і прагнення до перемоги є важливим мотиваційним чинником у заняттях туризмом, що свідчить про наявність у них змагального інтересу, бажання досягати високих результатів і проявляти свої можливості в умовах конкуренції. Порівняно вища частка нейтральних і негативних відповідей вказує на те, що не всі учні орієнтовані на змагальну діяльність.

На запитання «Я вважаю туризм чудовим способом зняти стрес та відпочити від шкільних занять» отримали такі результати: «зовсім не згоден/а» – 3,3 % (2 учні); «скоріше не згоден/а» – 6,7 % (4 учні); «важко сказати/нейтрально» – 13,3 % (8 учнів); «скоріше згоден/а» – 38,3 % (23 учні); – «повністю згоден/а» – 38,4 % (23 учні). Частка позитивних відповідей становить 76,7 %, нейтральних – 13,3 %, негативних – 10 % (рис. 3.8). Такий розподіл свідчить про виражене позитивне ставлення учнів до туризму як засобу емоційного розвантаження та відпочинку.

Рис. 3.8 Відповіді щодо сприйняття туризму як способу зняття стресу та відпочинку, n=60.

Якісний аналіз отриманих результатів дозволяє стверджувати, що для більшості учнів туристична діяльність виконує важливу рекреаційну функцію. Учні пов'язують туризм із можливістю відновлення емоційної рівноваги, зниження рівня напруження та відволікання від навчального навантаження. Наявність невеликої частки нейтральних відповідей вказує на недостатній особистий досвід участі в туристичних заходах або відсутність чітко сформованого уявлення про рекреаційні можливості туризму.

На запитання «Мені важливо вивчати історію та культуру регіонів під час туристичних походів та екскурсій» отримали такі результати: «зовсім не згоден/а» – 6,7 % респондентів (4 учні); «скоріше не згоден/а» – 10 % (6 учнів); «важко сказати/нейтрально» – 18,3 % (11 учнів); «скоріше згоден/а» – 33,3 % (20 учнів); «повністю згоден/а» – 31,7 % (19 учнів). Частка позитивних відповідей становить 65 %, нейтральних – 18,3 %, негативних – 16,7 % (рис. 3.9). Такий розподіл свідчить про загалом позитивне ставлення учнів до пізнавальної складової туристичної діяльності.

Рис. 3.9 Відповіді щодо важливості вивчення історії та культури під час туристичних походів та екскурсій, n=60.

Якісний аналіз отриманих результатів дозволяє стверджувати, що для більшості учнів туризм є не лише формою активного відпочинку, а й засобом пізнання історико-культурної спадщини. Учні проявляють інтерес до вивчення традицій, історичних подій та культурних особливостей різних регіонів, що свідчить про розвиток пізнавальної мотивації та загального світогляду.

На запитання «Туризм допомагає мені стати більш самостійним/самостійною та відповідальним/відповідальною» отримали такі результати: «зовсім не згоден/а» – 5 % (3 учні); «скоріше не згоден/а» – 8,3 % (5 учнів); «важко сказати/нейтрально» – 16,7 % (10 учнів); «скоріше згоден/а» – 36,7 % (22 учні); «повністю згоден/а» – 33,3 % (20 учнів). Частка позитивних відповідей становить 70 %, нейтральних – 16,7 %, негативних – 13,3 % (рис. 3.10). Такий розподіл свідчить про виражене позитивне ставлення учнів до впливу туризму на формування особистісних якостей.

Рис. 3.10 Відповіді щодо впливу туризму на розвиток самостійності та відповідальності учнів, n=60.

Більшість учнів усвідомлює значущість туристичної діяльності у формуванні таких важливих рис, як самостійність і відповідальність. Участь у туристичних походах і заходах передбачає прийняття рішень, виконання певних обов'язків, дотримання правил безпеки та взаємодію в колективі, що сприяє розвитку особистісної зрілості. Наявність частини нейтральних відповідей свідчить про недостатній досвід участі окремих учнів у туристичній діяльності.

На запитання «Я займаюся туризмом, тому що мені це просто подобається і приносить задоволення» отримали такі відповіді: «зовсім не згоден/а» – 3,3 % (2 учні); «скоріше не згоден/а» – 5 % (3 учні); «важко сказати/нейтрально» – 11,7 % (7 учнів); «скоріше згоден/а» – 38,3 % (23 учні); «повністю згоден/а» – 41,7 % (25 учнів). Отже, частка позитивних відповідей становить 80 %, нейтральних – 11,7 %, негативних – 8,3 % (рис. 3.11). Такий розподіл свідчить про домінування внутрішньої мотивації до занять туризмом серед учнів.

Рис. 3.11. Відповіді щодо задоволення учнів від занять туризмом, n=60.

Для більшості учнів туризм є привабливою діяльністю, яка приносить позитивні емоції та задоволення, що свідчить про наявність внутрішньої мотивації, що є важливим чинником тривалого інтересу до занять і активної участі в туристичній діяльності. Частина учнів ще не сформувала стійкого інтересу до туризму або розглядає його як епізодичну діяльність. Негативні відповіді є поодинокими і пов'язані з індивідуальними вподобаннями або відсутністю позитивного досвіду участі в туристичних заходах.

Учням також було запропоновано визначити, що, на їхню думку, найбільше заважає учням їхнього віку займатися комбінованим туризмом (можна було обрати не більше трьох варіантів відповіді). Кількісний аналіз результатів показав такий розподіл відповідей: «Брак вільного часу (через навчання, репетиторів, інші секції)» – 65 % (39 учнів); «Недостатність фінансових коштів (для спорядження, поїздок)» – 50 % (30 учнів); «Відсутність цікавих гуртків/секцій туризму у школі/населеному пункті» – 41,7 % (25 учнів); «Недостатня підтримка/зацікавленість з боку батьків» – 28,3 % (17 учнів); «Складність занять, фізичні навантаження» – 33,3 % (20 учнів); «Нецікаві навчальні програми з туризму» – 18,3 % (11 учнів); «Інше» – 6,7 % (4 учні). Отримані результати свідчать, що основними бар'єрами для залучення учнів до комбінованого туризму є організаційні та ресурсні чинники. Найбільш вагомим обмеженням виступає брак вільного часу, що пов'язано з високим навчальним навантаженням та додатковими заняттями. Значною перешкодою також є фінансовий чинник, зокрема необхідність придбання спорядження та організації поїздок.

Було запропоновано оцінити, наскільки важливою для них є наявність сучасного та якісного спорядження для занять туризмом (1 – зовсім не важливо, 2 – мало важливо, 3 – важливо, 4 – дуже важливо). Кількісний аналіз результатів показав такий розподіл відповідей: «дуже важлива» – 46,7 % (28 учнів); «важлива» – 38,3 % (23 учні); «мало важлива» – 10 % (6 учнів); – «не важлива» – 5 % (3 учні). Частка учнів, для яких наявність якісного спорядження є важливою або дуже важливою, становить 85 %, тоді як лише

15 % респондентів вважають її маловажливою або неважливою, що свідчить про високий рівень усвідомлення матеріально-технічної складової туристичної діяльності (рис. 3.12).

Рис. 3.12 Відповіді щодо важливості наявності сучасного та якісного спорядження для занять туризмом, n=60.

Якісний аналіз отриманих результатів дозволяє стверджувати, що більшість учнів розглядає якісне туристичне спорядження як необхідну умову безпечного та комфортного занять туризмом. Висока частка відповідей «дуже важлива» свідчить про усвідомлення учнями значення матеріального забезпечення для ефективної туристичної діяльності. Водночас група респондентів, які вважають спорядження маловажливим або неважливим, може орієнтуватися переважно на простіші форми туризму або не мати достатнього досвіду участі в багатоденних походах.

Учням було запропоновано оцінити, наскільки, на їхню думку, кваліфікація та особистість керівника/інструктора впливає на їхнє бажання займатися туризмом (1 – зовсім не впливає, 2 – мало впливає, 3 – впливає, 4 –

дуже сильно впливає). Кількісний аналіз результатів показав такий розподіл відповідей: «дуже сильно впливає» – 41,7 % (25 учнів); «впливає» – 40 % (24 учні); «мало впливає» – 13,3 % (8 учнів); «зовсім не впливає» – 5 % (3 учні). Частка учнів, які визнають значний вплив керівника/інструктора на своє бажання займатися туризмом, становить 81,7 %, тоді як лише 18,3 % вважають цей вплив незначним або відсутнім (рис. 3.13).

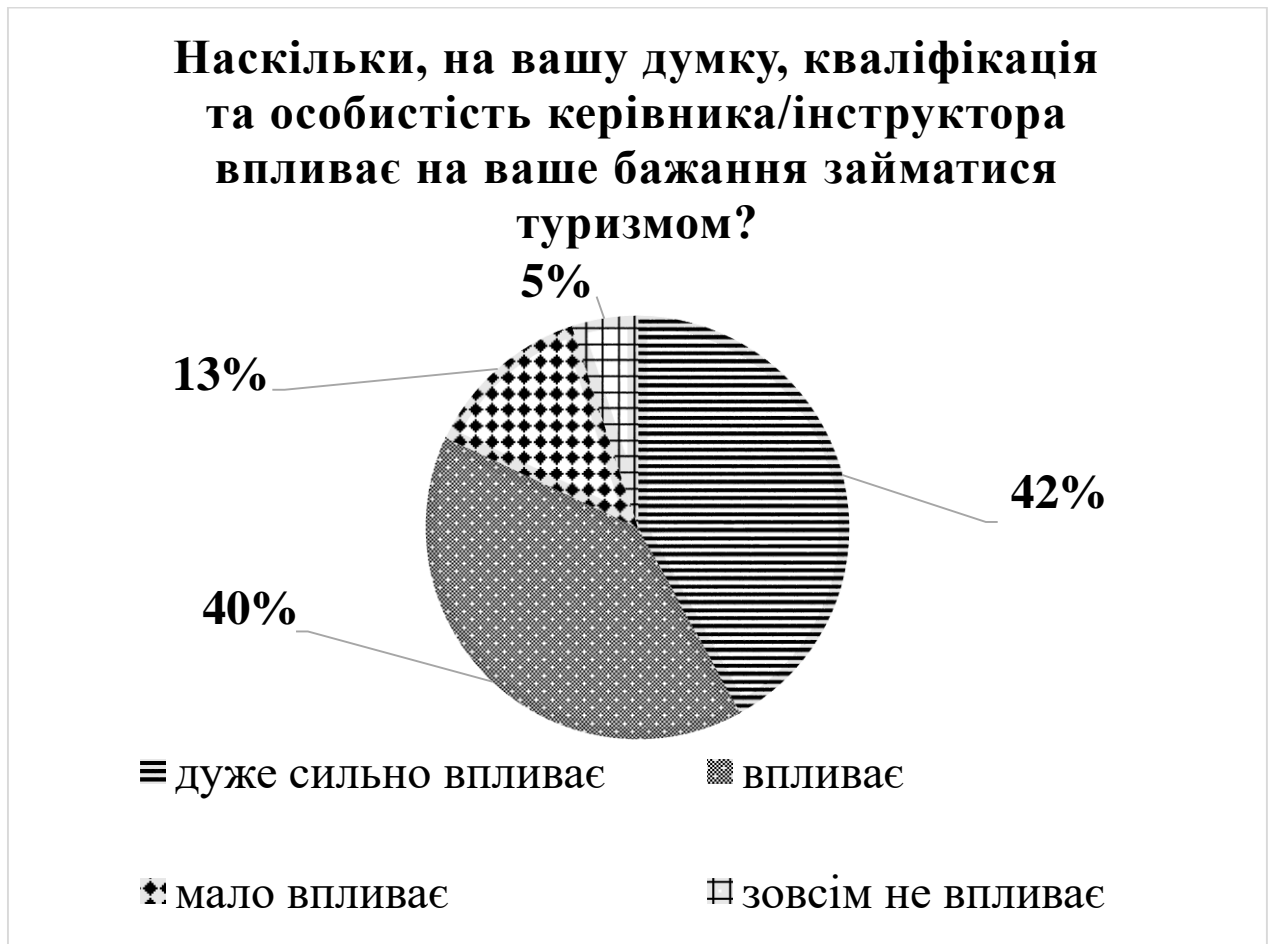

Рис. 3.13 Відповіді щодо впливу кваліфікації та особистості керівника/інструктора на бажання учнів займатися туризмом, n=60

Якісний аналіз отриманих результатів дозволяє стверджувати, що для більшості учнів особистість керівника та його професійна компетентність є ключовими факторами зацікавленості туризмом. Учні відзначають, що підтримка, організованість, досвід та мотиваційний вплив інструктора значною мірою формують їхнє ставлення до занять, рівень залученості та бажання брати участь у туристичних заходах. Водночас невелика частка учнів,

які вважають вплив керівника незначним або відсутнім, орієнтується переважно на власну внутрішню мотивацію або вже має сформований інтерес до туризму незалежно від зовнішніх чинників.

Учням також було запропоновано визначити, який вид туризму їх найбільше приваблює (допускалося обрати один або два варіанти відповіді). Кількісний аналіз результатів показав такий розподіл відповідей: пішохідний (походи) – 58,3 % (35 учнів); гірський – 35 % (21 учень); водний – 18,3 % (11 учнів); велосипедний – 26,7 % (16 учнів); спортивне орієнтування – 40 % (24 учні); спелеотуризм (печери) – 15 % (9 учнів); екологічні/краєзнавчі екскурсії – 45 % (27 учнів); змагання з техніки туризму – 30 % (18 учнів). Найбільш привабливими для учнів є пішохідний туризм та екологічно-краєзнавчі екскурсії, які поєднують активність із пізнавальною складовою. Високий інтерес також спостерігається до спортивного орієнтування, що вказує на зацікавленість учнів у діяльності, пов'язаній із навичками орієнтації та рухової активності. Менш популярними виявилися спелеотуризм і водний туризм, що може бути пов'язано з їхньою специфічністю, обмеженою доступністю або підвищеним рівнем складності й вимог до безпеки. Гірський та велосипедний туризм займають проміжні позиції, що свідчить про наявність зацікавленості, але менш масовий характер цих видів діяльності серед учнів.

Учням було запропоновано оцінити свою готовність приділяти вільний час заняттям комбінованим туризмом (1–2 рази на тиждень, походи вихідного дня тощо). Кількісний аналіз результатів показав такий розподіл відповідей: «готовий/готова регулярно» – 35 % (21 учень); «готовий/готова час від часу (походи вихідного дня)» – 50 % (30 учнів); «не готовий/не готова» – 15 % (9 учнів). Частка учнів, які виявляють готовність до участі в комбінованому туризмі в тій чи іншій формі, становить 85 %, тоді як 15 % респондентів не готові приділяти свій вільний час такій діяльності, що свідчить про достатньо високий потенціал залучення учнів до туристичних занять (рис. 3.14).

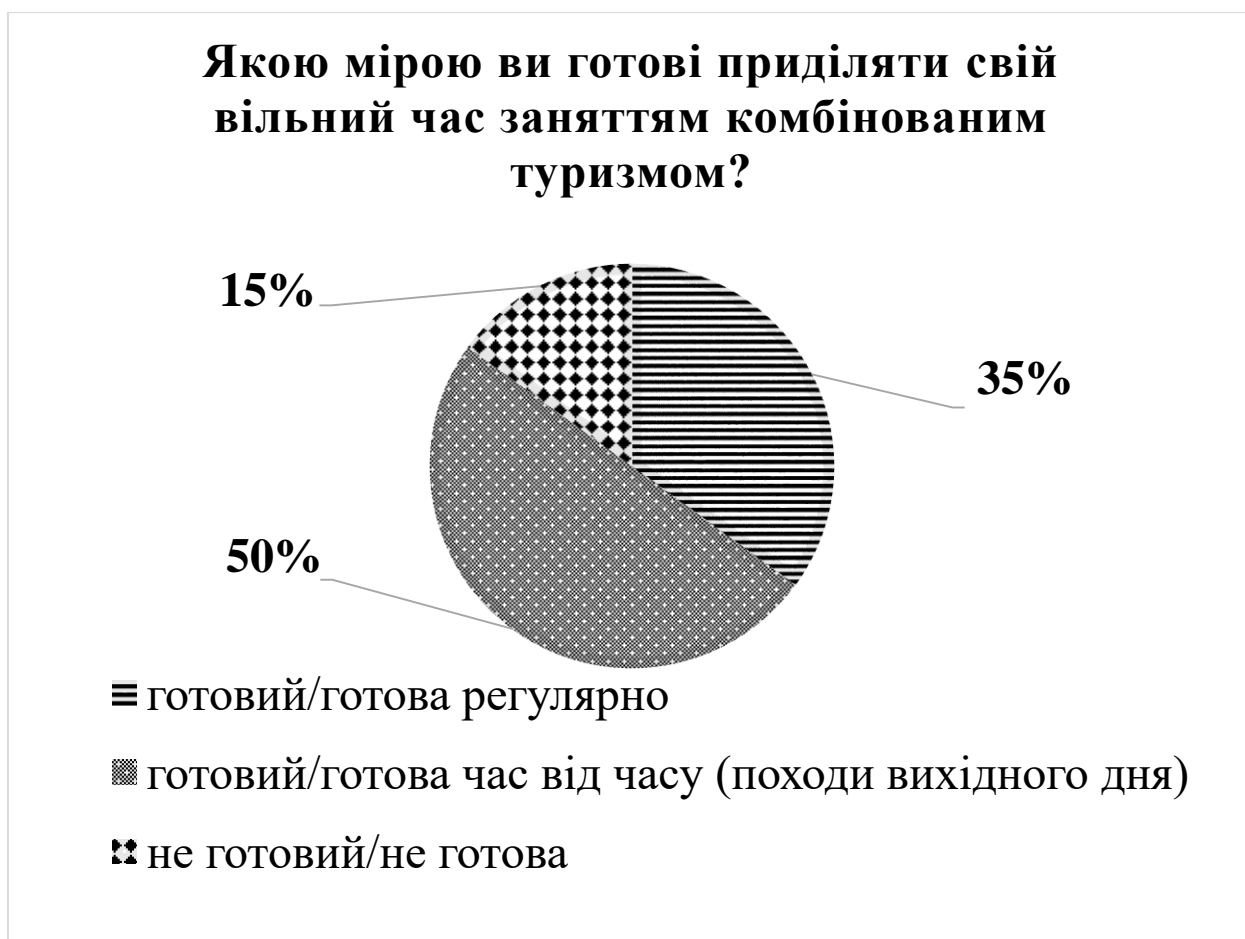

Рис. 3.14. Відповіді щодо готовності учнів приділяти вільний час заняттям комбінованим туризмом, n=60

Більшість учнів демонструє позитивну установку на участь у туристичній діяльності у вільний час. Переважання варіанту «час від часу» свідчить про те, що для значної частини респондентів туризм є привабливим видом активності, однак він розглядається радше як періодичне дозвілля, ніж як систематичне заняття. Частка учнів, готових займатися туризмом регулярно, вказує на наявність ядра мотивованих учасників, які можуть бути основою для розвитку туристичних гуртків і секцій.

Учням було запропоновано визначити, яким чином вони дізнаються про можливості займатися туризмом (секції, походи), з можливістю обрати не більше трьох варіантів відповіді. Кількісний аналіз результатів показав такий розподіл відповідей: від друзів/однокласників – 66,7 % (40 учнів); через соціальні мережі/Інтернет – 60 % (36 учнів); від учителів у школі – 48,3 % (29

учнів); від батьків – 30 % (18 учнів); через оголошення в позашкільних закладах – 25 % (15 учнів); сам/сама шукаю інформацію – 20 % (12 учнів). Отримані результати свідчать, що основними каналами отримання інформації про можливості занять туризмом для учнів є неформальні джерела – друзі та соціальні мережі/Інтернет, що вказує на значну роль соціального оточення та цифрового простору у формуванні інтересу до туристичної діяльності.

Учням було запропоновано оцінити, чи бачать вони для себе перспективи займатися туризмом у майбутньому (після закінчення школи). Кількісний аналіз результатів показав такий розподіл відповідей: «так, обов’язково планую» – 30 % (18 учнів); «можливо, як хобі» – 45 % (27 учнів); «скоріше ні» – 16,7 % (10 учнів); «ні, не бачу» – 8,3 % (5 учнів). Отже, частка учнів, які розглядають туризм як перспективний напрям у майбутньому (у форматі професійної діяльності або хобі), становить 75 %, тоді як 25 % респондентів не планують продовжувати займатися туризмом після закінчення школи (рис. 3.15).

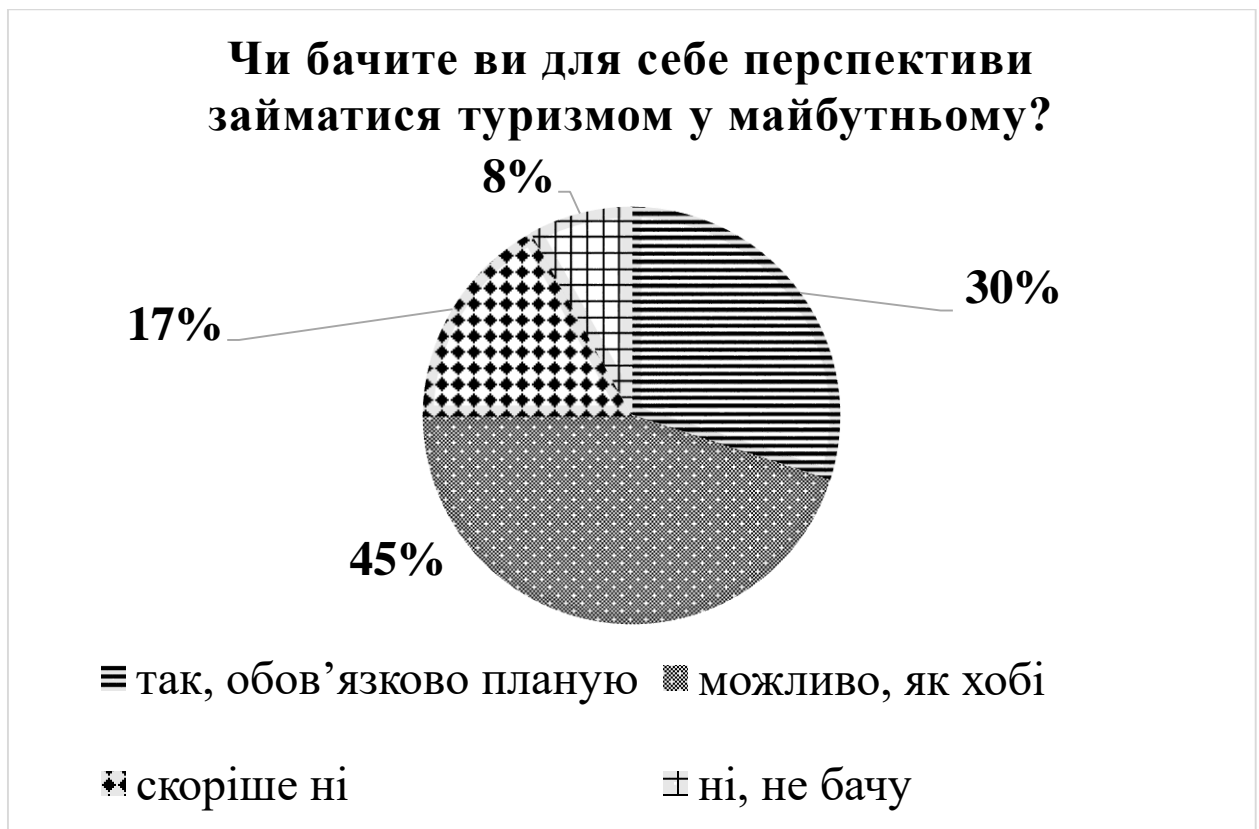

Рис. 3.15 Відповіді щодо перспектив займатися туризмом у майбутньому після закінчення школи, n=60.

Якісний аналіз отриманих результатів дозволяє стверджувати, що для більшості учнів туризм має потенціал довготривалого інтересу, однак переважно у форматі хобі. Частка учнів, які чітко планують займатися туризмом у майбутньому, є показником наявності стійкої мотивації та глибокого інтересу до цієї сфери. Водночас група респондентів, які не бачать перспектив, може керуватися прагматичними професійними орієнтаціями або відсутністю достатнього досвіду та зацікавленості.

Учням було запропоновано відповісти на запитання: «Чи хотіли б Ви очолити велику українську туристичну компанію?» аналіз результатів показав такий розподіл відповідей: «так» – 40 % (24 учні); «ні» – 60 % (36 учнів). Отже, більшість респондентів (60 %) не розглядають для себе можливість очолити велику туристичну компанію, тоді як 40 % учнів виявили зацікавленість у такій перспективі, що свідчить про помірний рівень професійних амбіцій у сфері туристичного менеджменту серед учнів. Якісний аналіз отриманих результатів дозволяє стверджувати, що значна частина учнів не пов'язує своє майбутнє з управлінською діяльністю у сфері туризму, що може бути зумовлено відсутністю достатньої інформації про цю професію, невпевненістю у власних лідерських якостях або орієнтацією на інші сфери діяльності.

Учням було запропоновано відповісти на запитання: «Який саме вид туризму Ви б розвивали?» (допускалася одна відповідь). Кількісний аналіз результатів показав такий розподіл відповідей: «не знаю» – 16,7 % (10 учнів); «всі» – 20 % (12 учнів); «легкоходи» – 10 % (6 учнів); «пішохідний» – 28,3 % (17 учнів); «комбінований» – 25 % (15 учнів) (рис. 3.17). Отже, найбільшу підтримку серед учнів отримали пішохідний та комбінований види туризму, що свідчить про їхню практичну привабливість і доступність. Значна частина респондентів також висловила бажання розвивати всі види туризму, що може вказувати на широкий інтерес до різних туристичних напрямів.

Рис. 3.17. Відповіді щодо видів туризму, які учні хотіли б розвивати, n=60.

Якісний аналіз отриманих результатів дозволяє стверджувати, що учні переважно орієнтуються на ті види туризму, які є найбільш доступними, універсальними та не потребують надмірно складного спеціалізованого спорядження. Піший та комбінований туризм сприймаються як базові та найбільш зрозумілі форми туристичної діяльності. Вибір варіанту «всі» свідчить про високий рівень зацікавленості окремої частини учнів у різноманітних формах туризму та відкритість до нових видів діяльності. Водночас група респондентів, які не змогли визначитися, має недостатній досвід або обмежене уявлення про специфіку різних видів туризму. Менша популярність легководного туризму пов'язана з його відносною новизною та меншою поширеністю серед шкільної молоді. Загалом результати

дослідження свідчать про позитивне ставлення учнів до розвитку туризму та наявність потенціалу для подальшого розширення туристичних напрямів у позашкільній діяльності.

Заняття спортивним туризмом передбачають подолання маршрутів з природними перешкодами (гори, річки, печери) пішки або різними засобами пересування, з метою фізичного та технічного вдосконалення. На наш погляд, в Україні в після воєнний час буде розвиватися комбінований туризм. Поєднання маршрутів з різними способами пересування створює можливості для участі людей різних вікових категорій, а не тільки старшокласників. Основні види це: пішохідний, лижний, гірський, водний, велосипедний (рис.3.18). Для автомобільний, мотоциклетний, спелеологічний та вітрильний необхідно більш потужне матеріальне забезпечення та попередня підготовка учасників походу.

Рис.3.18. Напрямки для розробки комбінованих маршрутів

Отримані результати свідчать, що загалом у групі домінує позитивна та потенційно активна позиція щодо туризму, що підтверджує доцільність подальшого розвитку туристичної діяльності в освітньому середовищі,

зокрема через посилення мотиваційної роботи та розширення практичних форм занять.

3.2. Практичні рекомендації

На основі результатів теоретичного аналізу та емпіричного дослідження було розроблено рекомендації щодо підвищення мотивації учнів старшого шкільного віку до занять комбінованим туризмом. Рекомендації диференційовано відповідно до рівня залученості учнів у туристичну діяльність.

Для учнів, які вже займаються комбінованим туризмом, доцільним є створення умов для підтримки та розвитку стійкої внутрішньої мотивації. З цією метою важливо урізноманітнювати форми туристичної діяльності шляхом організації походів різного рівня складності, туристичних змагань, квестів, змагань зі спортивного орієнтування та практичних тренувань. Доцільним є поступове ускладнення маршрутів і завдань, що сприятиме розвитку витривалості, самостійності, відповідальності та впевненості у власних можливостях.

Особливу увагу слід приділяти формуванню ситуації успіху та позитивного емоційного досвіду під час туристичних заходів. Важливим є підтримання дружньої атмосфери в колективі, розвиток командної взаємодії та створення умов для самореалізації учнів. Доцільно залучати учнів до організації туристичних заходів, планування маршрутів, підготовки спорядження та прийняття спільних рішень, що сприятиме розвитку лідерських якостей та підвищенню рівня відповідальності.

Для учнів, які не займаються туризмом важливим є формування позитивного уявлення про туризм як доступний, цікавий та корисний вид активного дозвілля. З цією метою доцільно проводити інформаційно-популяризаційні заходи: презентації туристичних гуртків, зустрічі з учасниками походів, демонстрацію фото- та відеоматеріалів, туристичні майстер-класи та пробні походи вихідного дня.

Ефективним є використання ігрових та інтерактивних форм роботи, які сприяють виникненню первинного інтересу до туристичної діяльності та знижують рівень тривожності щодо фізичних навантажень і складності туристичних занять. Важливо враховувати рівень фізичної підготовки учнів та забезпечувати поступове включення у туристичну діяльність через нескладні та емоційно привабливі форми активності.

З метою зменшення бар'єрів для участі у туристичній діяльності доцільним є удосконалення матеріально-технічного забезпечення, зокрема забезпечення доступу до базового туристичного спорядження та створення доступних умов для участі у походах і гуртках. Важливу роль також відіграє підтримка з боку батьків, педагогів та керівників туристичних секцій, які мають формувати позитивне ставлення учнів до активного способу життя та туристичної діяльності.

Окрему увагу слід приділяти професійній компетентності керівника або інструктора, оскільки його особистісні якості, стиль спілкування, організаторські здібності та вміння мотивувати учнів суттєво впливають на рівень зацікавленості туризмом. Доцільним є використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та соціальних мереж для популяризації туристичної діяльності серед учнівської молоді.

Таким чином, реалізація зазначених рекомендацій сприятиме підвищенню мотивації учнів старшого шкільного віку до занять комбінованим туризмом, розвитку стійкого інтересу до активного способу життя, формуванню фізичних, соціальних та особистісних якостей, а також розширенню можливостей для гармонійного розвитку особистості.

Висновки до розділу 3

Проведене емпіричне дослідження було спрямоване на вивчення ставлення учнів до комбінованого туризму, рівня їхньої мотивації, основних чинників залучення та бар'єрів участі, а також перспектив подальшого розвитку інтересу до туристичної діяльності. Узагальнення отриманих результатів дозволяє сформулювати такі висновки.

Встановлено, що більшість учнів мають загалом позитивне ставлення до туризму. Він сприймається ними як засіб активного відпочинку, пізнання природи, нових місць та культурних особливостей регіонів, а також як можливість емоційного розвантаження. Дослідження показало, що для значної частини респондентів важливою є практична складова туризму. Учні усвідомлюють значення набуття навичок орієнтування, організації побуту в поході, надання першої допомоги та інших життєво необхідних умінь. Виявлено, що провідними мотивами участі в туризмі є внутрішнє задоволення, інтерес до активної діяльності, прагнення до спілкування з однолітками, а також бажання подолання труднощів і самовдосконалення. Змагальний компонент має помірний вплив на мотивацію учнів.

Серед основних бар'єрів, що перешкоджають участі у комбінованому туризмі, визначено брак вільного часу, фінансові обмеження, недостатню кількість гуртків та секцій, а також організаційні та індивідуальні чинники (фізичні навантаження, рівень підтримки з боку батьків). Встановлено, що важливими умовами залучення учнів до туризму є якісне матеріально-технічне забезпечення, а також кваліфікація та особистість керівника/інструктора, які суттєво впливають на мотивацію та інтерес до занять. Визначено, що основними джерелами інформації про можливості занять туризмом є друзі, соціальні мережі та шкільне середовище, що свідчить про важливу роль неформальної комунікації та цифрового простору.

Аналіз перспектив показав, що більшість учнів розглядає туризм як можливе хобі в майбутньому, а частина респондентів виявляє готовність до систематичних занять або професійної реалізації у цій сфері.

Отже, результати дослідження підтверджують, що комбінований туризм є привабливим видом діяльності для учнів та має значний виховний, пізнавальний і оздоровчий потенціал. Подальший розвиток туристичної діяльності доцільно здійснювати через розширення позашкільної роботи, покращення матеріально-технічної бази та підвищення мотиваційного й організаційного рівня туристичних заходів.

ВИСНОВКИ

У ході виконання роботи було здійснено теоретичне обґрунтування проблеми, проаналізовано наукові підходи до розуміння мотивації учнівської молоді, розкрито специфіку впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на формування інтересу до туристичної діяльності, а також проведено емпіричне дослідження рівня мотивації учнів до занять комбінованим туризмом. Мотивація учнів старшого шкільного віку до занять комбінованим туризмом є складним багатокомпонентним явищем, яке формується під впливом внутрішніх потреб (прагнення до саморозвитку, самостійності, емоційного задоволення, подолання труднощів) та зовнішніх чинників (соціальне оточення, організація навчально-виховного процесу, матеріально-технічне забезпечення, роль педагога). Доведено, що комбінований туризм виступає ефективним засобом розвитку фізичних, пізнавальних і соціальних якостей учнів.

Окремо проаналізовано вплив воєнного стану на освітній процес, що зумовив зміну умов організації навчання, підвищення психологічного навантаження на учнів, обмеження можливостей для активної позашкільної діяльності та туризму. Водночас саме в таких умовах зростає значення рекреаційної, оздоровчої та психологічно відновлювальної функції туристичної діяльності. Визначено основні виклики та проблеми мотивації учнів до занять комбінованим туризмом, серед яких провідними є брак вільного часу, фінансові обмеження, недостатній рівень розвитку туристичної інфраструктури в закладах освіти, обмежена кількість секцій, а також нерівномірний рівень інформованості учнів про можливості участі у туристичних заходах.

У практичній частині роботи було застосовано комплекс методів дослідження, зокрема аналіз науково-методичної літератури та інтернет-джерел, анкетування учнів старшого шкільного віку, а також методи

математичної статистики для обробки отриманих результатів. Організація дослідження дозволила забезпечити об'єктивність і достовірність отриманих даних.

Результати емпіричного дослідження засвідчили, що у більшості учнів сформовано позитивне ставлення до комбінованого туризму. Основними мотивами участі є внутрішній інтерес, бажання отримувати задоволення, прагнення до спілкування, саморозвитку та набуття практичних навичок. Водночас виявлено низку бар'єрів, які стримують активну участь учнів у туристичній діяльності, що потребує подальшого педагогічного та організаційного вирішення.

Таким чином, проведене дослідження підтвердило, що комбінований туризм є ефективним засобом формування особистісних якостей учнів старшого шкільного віку, сприяє розвитку їхньої фізичної активності, соціальної взаємодії, самостійності та відповідальності. Перспективи подальших досліджень можуть бути пов'язані з розробкою та впровадженням інноваційних педагогічних технологій для підвищення мотивації учнів до занять туризмом, а також удосконаленням організаційних форм туристично-краєзнавчої роботи в закладах освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамов В. В. Пропозиції щодо забезпечення безпеки при наданні послуг екстремального туризму. *Фізичне виховання, спорт і туристсько-краєзнавча робота в закладах освіти: зб. наук. праць*. Переяслав-Хмельницький, 2016. С. 221–226. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/bitstreams/930eed4b-029e-45cc-bca6-6d3bfad53d1e/download> (Дата звернення 12.03.2026)
2. Абрамов В. В. Спортивний туризм: підруч. / В. В. Абрамов. Харків: ХНАМГ, 2019. 367 с. URL: <https://moodle.znu.edu.ua/mod/resource/view.php?id=556036> (Дата звернення 12.03.2026)
3. Абрамов В. Перспективи розвитку екстремального туризму в Україні. *Вісник Харківської національної академії міського господарства*. 2017. №4. С. 77–79. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/vasyljuk.htm
4. Абрамов В. В. Спортивний туризм: [підруч. для студ. Спеціальностей: Туризм, Менеджмент організацій (Менеджмент готельного, курортного та туристичного сервісу)]. Х. : ХНАМГ, 2011. 367 с.
5. Активний туризм: метод. рекомендації до практич. занять для студентів напряму підготовки 6.140103 «Туризм» ден. форми навчання / уклад. І. М. Рудєв. Київ: НУХТ, 2015. 78 с. URL: <https://library.nuft.edu.ua/new-ebook/post/aktyvnyj-turyzm-elektronnyj-resurs-metod-rekomendatsii-do-praktychnykh-zaniat-dlia-studentiv-napriamu-pidhotovky-6-140103-turyzm-dennoi-formy-navchannia-uklad-i-m-rudiev-kyiv-nukht-2015-78-s/>
6. Андрєєва О. В. Фізична рекреація різних груп населення: монографія. Київ: ТОВ «НВП Поліграфсервіс», 2014. 280 с. URL: <https://reposit.unisport.edu.ua/items>
7. Арєф'єв В. Г., Андрєєва О. В., Михайлова Н. Д. Практикум учителя фізичної культури. 2-ге вид., перероб. та допов. Київ : Міленіум, 2021. 341 с. URL: https://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=S&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21F

[MT=fullwebr&S21ALL=%28<.>A%3DApeфьєв%20B\\$<.>%29&Z21ID=&S21SRW=GOD&S21SRD=DOWN&S21STN=1&S21REF=10&S21CNR=20&R21DBN=1&R21DBN=2](https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=en&user=ysHh6xgAAAAJ&citation_for_view=ysHh6xgAAAAJ:NMxIIDl6LWMC)

8. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. К.: Київ, ун-т, 2001. 395 с. URL: https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=en&user=ysHh6xgAAAAJ&citation_for_view=ysHh6xgAAAAJ:NMxIIDl6LWMC

9. Бобровник С. І. Формування мотивації старшокласників до занять фізичною культурою та спортом. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова Випуск 2 (43). 2014. Серія 15. *Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. С. 4-9. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nchnpu_015_2014_2_3

10. Булашев О. Я. Теорія і методика спортивного туризму: навч. посіб. Харків: ХДАФК, 2007. 230 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/bitstreams/930eed4b-029e-45cc-bca6-6d3bfad53d1e/download>

11. В'їзний туризм: навч. посіб. / автор. кол.: Коваль П. Ф. та ін. – Ніжин: Вид-во Лук'яненко В. В., 2010. 304 с. URL: https://tourlib.net/books_ukr/vt.htm

12. Головач І. І. Оздоровчий туризм : навч.-метод. посіб. Київ: Знання України, 2024. 177 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/44445/2/I_Holovach%20%20Ozdorovchyy%20turyzm_FZFVS_24%20.pdf

13. Голод А. Безпека регіональних туристичних систем: теорія, методологія та проблеми гарантування: монографія. Львів: ЛДУФК, 2017. 340 с. URL: <https://repository.ldufk.edu.ua/items/8a5c72d9-c3e3-4688-a5f5-818cc64cc7ee>

14. Грабовський Ю. А. Спортивний туризм: навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2009. 304 с. URL: https://tourlib.net/books_ukr/grabovsky.htm
15. Дехтяр В. Д. Основи спортивно-оздоровчого туризму. К.: Науковий світ, 2002. 201 с. URL: https://kogpa.edu.ua/images/main_dir/kaf_fiz/2024/Osnovy%20sportyvno-ozdorovho%20turyzmu.pdf
16. Дмитрук О. Ю. Спортивно-оздоровчий туризм: навч. посіб. 2-е вид., перероб. та доп. К.: Альтпрес, 2008. 280 с. URL: http://www.datamining.zntu.edu.ua/book_info.pl?id=156474
17. Дубович І. Країнознавчий словник-довідник. Львів: Панорама, 2003. 580 с. URL: <https://www.yakaboo.ua/ua/krainoznavchij-slovník-dovidnik.html?srsltid=AfmBOorypEGMa20MS6lTHZ8fx4b5GY2La-NPXP6DoJhcqMMEGtfgEnCm>
18. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні : навч. посіб. Чернівці: Зелена Буковина, 2003. 310 с. URL: https://tourlib.net/books_ukr/kyfjak.htm
19. Кляп М. П. Сучасні різновиди туризму: навч. посіб. / М. П. Кляп, Ф. Ф. Шандор. К.: Знання, 2011. 334 с. URL: https://tourlib.net/books_ukr/shandor.htm
20. Мальська М. П. Екстремальні види туризму: навч.-метод. вказівки. Львів, 2016. 51 с. URL: https://tourlib.net/books_history/malska-irt.htm
21. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг / М. П. Мальська та ін. К.: Знання, 2008. 661 с. URL: https://tourlib.net/books_history/malska-irt.htm
22. Мальська М. П. Туристичне країнознавство: Азія та Океанія / М. П. Мальська та ін. К., 2018. 284 с. URL: <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/03-posibnyk.pdf>
23. Мальська М. Світовий досвід розвитку туризму / М. Мальська, Н. Паньків, А. Ховалко. К. : Центр навчальної літератури, 2017. 244 с. URL:

<https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/04/SVITOVYY-DOSVID-ROZVYTKU-TURYZMU.pdf>

24. Пангелов Б. П. Організація і проведення туристсько-краєзнавчих подорожей: навч. посіб. К.: Академвидав, 2010. 248 с. URL: <https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/04/SVITOVYY-DOSVID-ROZVYTKU-TURYZMU.pdf>

25. Петранівський В. Л. Туристичне краєзнавство / В. Л. Петранівський, М. Й. Рутинський. К.: Знання, 2006. 575 с. URL: https://tourlib.net/books_ukr/petranivsky.htm

26. Соколов В. А. Спортивний туризм на сучасному етапі. *Туризм у XXI столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості*. К., 2002. С. 88. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/17237/1/Nikolaychuk%2013-16.pdf>

27. Сургай О. Вплив спортивно-оздоровчого туризму на організм підлітків. *Молода спортивна наука України*. Львів, 2009. С. 188–193.

28. Туристична політика зарубіжних країн / за ред. А. Ю. Парфіненка. Харків, 2015. 220 с.

29. Туристичне країнознавство / А. Ю. Парфіненко та ін. К. : Знання, 2015. 551 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/84006429.pdf>

30. Федорченко В. К. Туристський словник-довідник. Дніпро, 2000. 187 с. URL: https://tourlib.net/books_history/fedorchenko_lit2.htm

31. Щелкунов А. , Лебедева А., Майборода С. Форми підвищення потрібної мотивації рухової активності учнів до занять на основі різнорівневих варіантів фізичного виховання. *Фізична реабілітація та рекреаційно-оздоровчі технології* №2. 2019. С. 26-31. URL: https://journals.uran.ua/frir_journal/article/download/192844/283041/668162

32. Ячнюк М. Ю. Мотивація студентської молоді до занять туристичною діяльністю. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. ХДАФК, 2012. № 5 (2). С. 143–145. URL: <https://journals.uran.ua/index.php/1991-0177/article/download/21760/19249>

33. Mitrikova J. Turistike destinacie Slovenska. Presov, 2017. 130 s.
34. Nawrot L. Kierunki rozwoju współczesnej turystyki. Poznan, 2019. 411

s.